

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.45867>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 20.08.2020
Kabul Tarihi: 21.10.2020
On-line Yayın: 30.12.2020

Article Type: Research article
Submitted: 20.08.2020
Accepted: 21.10.2020
Published Online: 30.12.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Torun Çelik, E. (2020). Yassıada Duruşmalarında Ağrı Milletvekili Hüseyin Celal Yardımcı. *Journal of History School*, 49, 3784-3822.

YASSIADA DURUŞMALARINDA AĞRI MİLLETVEKİLİ HÜSEYİN CELAL YARDIMCI

Esmâ TORUN ÇELİK¹

Öz

Hüseyin Celal Yardımcı, çok partili hayatın ilk yıllarında siyasi davaların gözü pek avukatı olarak yeni kurulan Demokrat Parti'ye gönül vermiştir. 1950-1960 yılları arasında TBMM'de görev yapmıştır. Bu dönemde TBMM Başkanvekilliği, Devlet Vekilliği, Maarif Vekilliği ve Adliye Vekilliği görevlerinde bulunmuştur. 27 Mayıs 1960 darbesi sırasında tutuklanmış ve Yassıada'da yargılanmıştır. 14 Ekim 1960'da başlayan yargılama sırasında İstanbul ve Ankara Olayları, Radyo Davası, Kırşehir'in İlçe Yapılması, CHP Mallarına El Konulması, Hakim Teminatı ve Mahkeme Bağımsızlığının Kaldırılması, Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması gibi davaları içeren Anayasayı İhlal suçuyla yargılanmıştır. Avukatlarının yanı sıra iyi bir hukukçu olarak mahkemede kendini başarıyla savunmuş ve partisinin icraatlarının arkasında durmuştur. Savcının ve mahkeme başkanının duruşmalar sırasında zaman zaman aşağılayıcı tutumları karşısında, yapılan hukuksuzlukları söylemekten çekinmemiştir. 203 gün süren yargılama sonucunda hakkında müebbet hapis cezası verilmiş ve Kayseri Cezaevine yollanmıştır. Yardımcı, 1965 yılında sağlık sorunları nedeniyle affedilerek özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu çalışmada arşivden alınan belgelerin yanı sıra Yassıada Mahkemelerinin tutanakları, TBMM tutanakları, süreli yayınlar, araştırma eserleri ve anılar kullanılmıştır. Ağrı Mebusu Celal Yardımcı'nın Yassıada Mahkemelerindeki yargılanma sürecini incelemeye çalıştığımız bu çalışma nitel bir çalışmadır. Çalışmamızda yöntem olarak analiz ve karşılaştırma metodları benimsenmiştir. Giriş kısmında cumhuriyetin ilanından 1960 askeri darbesine kadar olan siyasi gelişmeler, çok partili hayata geçiş denemeleri, II. Dünya Savaşı sonrası demokrasi çabaları ve Demokrat Parti'nin iktidar yılları kısaca

¹ Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, esma.torun@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-9963-4737

değerlendirilmiştir. Yardımcı'nın askeri darbeye kadar olan yaşam öyküsü inceleme konusu edildikten sonra Yassıada duruşmalarının tutanakları üzerinden yargılanma süreci ele alınmıştır. Bu çalışmada Yardımcı üzerinden askeri darbe sonrası Yassıada'da yapılan yargılamaların siyasi ve hukuksal boyutu da irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Celal Yardımcı, Demokrat Parti, Yassıada, 27 Mayıs, Askeri Darbe

Hüseyin Celal Yardımcı in Trials of YASSIADA

Abstract

H. Celal Yardımcı set his heart on the newly established Democrat Party as the dauntless lawyer of the political cases in the first years of the multi-party system. He served as a deputy in the Turkish Grand National Assembly between 1950 and 1960. During this period, he served as Deputy Chairman of the Parliament, the Minister of State, the Minister of Education and the Minister of Justice. Yardımcı was arrested in the course of the coup on 27 May 1960 and was tried in Yassıada. During the trial, which started on 14 October 1960, he was charged with offences against the Constitution such as Istanbul and Ankara Incidents, the Radio Trial, declaration of Kırşehir a district, seizure of RPP properties, abrogation of the independence of the judiciary and the courts, and formation of the Committee of Inquest. Along with the defence of lawyers, he defended himself successfully at the court as an accomplished lawyer and stood behind the actions of his party. Despite the humiliating attitude of the prosecutor and the chief judge at times, he did not hesitate to mention the unlawful practices that took place during trials. At the end of a 203-day-trial, he was sentenced to life imprisonment and sent to Kayseri Prison. Yardımcı was released in 1965 due to health issues. In this study, official reports of the Yassıada courts and of the The Grand National Assembly of Turkey, periodicals, research works and memoirs were used as well as documents taken from the archive. The study which we try to examine the trial process of Ağrı Deputy Celal Yardımcı in the Yassıada courts is a qualitative study. Analysis and comparison were adopted as methods in our work. In the introduction, political developments from the foundation of the republic to military coup in 1960, transition attempts to multiple party system, democracy efforts after World War II and years of government of the Democrat Party were briefly evaluated. After the biography of Yardımcı until the military coup was examined, the trial process was discussed through the minutes of Yassıada hearings. In this study, political and juridical dimensions of the trials made in Yassıada after the military coup will also be examined through Yardımcı.

Keywords: Celal Yardımcı, Demokrat Parti, Yassıada, 27 May, Military coup.

GİRİŞ

1920’de TBMM’nin açılması ve arkasından cumhuriyetin ilanı, yeni Türk devletinin demokratik bir rejimi benimsediğini ortaya koymuştu. Demokratik bir düzenin kurulabilmesi, birçok partinin bulunduğu ve rekabet ettiği bir ortamı gerekli kılıyordu. Ancak savaştan yeni çıkmış Türkiye, Gazi Mustafa Kemal’in önderliğinde ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda hızlı bir devrim sürecine girmişti. Bu devrime öncülük etmek amacıyla Halk Fırkası (HP) adıyla bir siyasal parti kurulmuş ve II. TBMM için yapılan seçimlerden sonra da bu parti iktidarı devralmıştır. Halk Fırkası bu dönemde birçok çözülmesi acil ve zor ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların yanı sıra toplumun çağdaşlaştırılması yolunda yapılması planlanan değişimler nedeniyle Halk Fırkası iktidarı, bu demokratik ortamın gerekliliği olan muhalefetin varlığına pek de olumlu bakmamıştır. Buna karşılık cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra, milli mücadelede önder kadro içinde yer alan ancak savaşın kazanılmasından sonra izlenecek yol konusunda Mustafa Kemal ile görüş ayrılığına düşen bir kısım asker ve siviller, devletin demokratik niteliğinden yola çıkarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) adıyla bir muhalefet partisi kurdular (Çavdar,1995, s.258-259). Halk Fırkası içinde yer alan birçok mebus istifa ederek yeni kurulan partiye katılmıştır. İktidarda olan Halk Fırkası’nın ilk tepkisi, adının başına “Cumhuriyet” eklemek olmuştur. Yeni partinin kurulmasından hemen sonra İsmet Paşa’nın yerine Fethi Bey Başvekilliğe getirilmiş ve iktidar-muhalefet ilişkilerinin ilk dönemleri nispeten sakin geçirilmiştir. Resmi söylemlerde demokratik rejimlerde muhalefet partilerinin olmasının doğal olduğu belirtilirken, Mustafa Kemal’in Nutuk’ta da dile getirdiği gibi bu fırkanın kuruluşu bir “komplo” olarak görülmüş ve kurucularının cumhuriyet taraftarlığı tartışma konusu edilmiştir (Kemal Atatürk, 2012, s.601-4).

İlk muhalefet partisi olan TCF, Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılmasından sonra, isyana karıştığı gerekçesiyle Ankara İstiklal Mahkemesi’nin tavsiye kararı üzerine Bakanlar Kurulu tarafından -kurulması üzerinden yedi ay bile geçmeden- kapatılmıştır (Zürcher,1992, s.119-120). Çok partili hayata geçiş konusundaki ilk girişimin başarısız olmasında söz konusu isyanın yarattığı korku ve endişe kadar, devrimleri kısa zamanda ve sakin bir ortamda gerçekleştirme arzusu da önemli rol oynamıştır.

Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılması için Tahrir-i Sükûn Yasası çıkarılmış ve olağanüstü önlemler alınmıştır. Tahrir-i Sükûn ortamından yararlanılarak birçok alanda devrimler yapılmıştır. Olağanüstü düzenlemelerin kaldırılmasından sonra ikinci çok partili hayata geçiş denemesi gerçekleştirilmiştir. Devrimlerin büyük

ölçüde gerçekleştirildiği ve dünyada ekonomik krizin derin etkilerinin hissedildiği bir dönemde Reisi Cumhur Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle, Ali Fethi (Okyar) tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. Bu yeni muhalefet partisi ilk zamanlar iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tarafından olumlu karşılanmıştır (Koçak, 2014, s.178-181; BCA, 490.01/4.5). Mustafa Kemal'in kardeşi ve yakın arkadaşlarının da partiye katılması bu ılımlı yaklaşımda etkili olmuştur (Yetkin, 2004, s.40-45). Ancak partinin kurulmasından kısa bir süre sonra iki parti arasında TBMM'de başlayan ve mitinglere de yansıyan tartışmalar başlamış ve giderek sertleşmiştir. İzmir olayları, yerel seçimlerde yolsuzluk yapıldığı iddialarının TBMM'ye taşınması iki parti arasındaki gerginliği arttırmıştır. Bu tartışmalar sonucunda CHF, Mustafa Kemal'e yazılan açık mektupla neredeyse tarafını belli etmeye zorlamıştır. Esasen her iki partinin (SCF ve CHF) tüzükleri karşılaştırıldığında benzer ilkeleri benimsedikleri görülmektedir. Tek farklılıkları ekonomik görüşleridir: CHF devletçiliği, SCF liberal ekonomiyi savunmaktadır. Ancak buna rağmen iki partili sisteme alışık olmayan CHF üyeleri ile kurulmasından hemen sonra gördüğü ilgi nedeniyle iktidarı hedeflediğini ortaya koyan SCF'liler arasındaki anlaşmazlık bu ikinci denemeyi de sonuçsuz bırakmıştır (Turan, 1995, s.299-308). SCF, mevcut ortamda siyaset yapma olanağının kalmadığı inancını taşıyan kurucusu ve Genel Başkanı olan Ali Fethi Bey tarafından, kurulduktan sadece üç ay sonra kapatılmıştır (Yetkin, 2004, s.320-330).

Uzun yıllar iktidarda olan CHF'nın yöneticileri ve üyeleri ve TBMM'deki temsilcileri hatta basındaki destekçileri bile muhalefet partisinin eleştirilerine tahammül gösterememiştir. SCF'nin üç aylık dönemde ülke çapında örgütlenmeye girişmesi ve halkın yoğun ilgisiyle karşılanması iktidarı ürkütmeye yetmiştir. Bununla birlikte devrim karşıtlarının yeni partiye ilgisi ve tam olarak kontrol edilememesi, daha örgütlenmeden yerel seçimlere girmesi yeni partiye yönelik eleştirilerdendir (Turan, 1995, s.308-309).

SCF dışında bu dönemde Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Fırkası adıyla iki fırka da kurulmuştur. Ancak her ikisi de kapatılmıştır (Tunaya, 1995, s.637-38).

Bu ikinci çok partili hayata geçiş denemesinin başarısız olmasında iki fırkanın yaptığı hatalar kuşkusuz önemlidir. Bununla birlikte demokratik koşulların henüz ülkede yeterince oluşmuş olmaması da sürecin başarısız sonuçlanmasında etkili unsurlar olarak değerlendirilmelidir.1930'da Serbest Fırka deneyiminden sonra 1945 yılına kadar başka bir siyasi parti kurulmamış olmasına rağmen, anayasaya göre siyasi bir parti kurmak suç değildi. Bununla beraber siyasi ortam başka bir partinin kurulmasına da olanak vermemiştir.

Çok partili hayata geçişin başarısız olması, laik ve demokratik hayata geçiş konusunda Mustafa Kemal'in arzusunu ortadan kaldırmamıştır. 1931 seçimlerinden itibaren bazı bölgelerde az aday gösterilerek bağımsız adayların TBMM'ye girmesinin sağlanması, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, Halkevleri aracılığıyla demokrasi kültürünün geliştirilmeye çalışılması, sanayi planlarıyla kalkınma hamlesinin başlatılması ve toprak reformu yapılması hep demokrasi amacının gerçekleştirilmesi yolunda atılan adımlar olarak değerlendirilmelidir (Akşin, 1992, s.240-250)

Bu dönemde parti-devlet birleşmesi, cemiyetlerin kapatılması veya kendini feshetmeye zorlanması ve "Halk Fırkası'nın Vasıfları" olarak programında yer alan altı ilkenin Atatürk İlkeleri adıyla devletin temel nitelikleri olarak anayasaya konulmasıyla ülkede tek parti egemenliği doruk noktaya ulaşmıştır (Bila, 1979, s.115). Genel olarak bu gelişmeler otoriterliğin totaliterleşmesi olarak nitelendirilmiştir. Sina Akşin'e göre; parti-devlet birleşmesi devletin partiyi yutması olarak da değerlendirilebilir. Zira totaliter düzende olduğu gibi devlet partileşmemiş, parti devletleşmiştir (Akşin, 1992, s.243). Parti-devlet birleşmesinde dünyadaki totaliterleşme eğilimi kadar, CHF'nın hala ülke genelinde örgütlenmesini tam olarak sağlayamamış olması da etkili olmuştur. Ancak bu uygulama beklenen yararı sağlamadığı gerekçesiyle 1939'da kaldırılmıştır (Ulus, 6 Temmuz 1939, s.1).

Atatürk'ün ölümünden sonra ittifakla Reisicumhur seçilen İsmet İnönü, Türk basınında "Milli Şef" olarak anılmaya başlanmış ve kısa sürede benimsenmiştir. 26 Aralık 1938'de toplanan CHF Olağanüstü Kurultayı'nda, tüzük değişikliği yapılarak, Reisicumhur İnönü, "Değişmez" genel başkan olmuştur. Böylece "değişmez genel başkan" ve "milli şef" olarak ülke içindeki otoritesini iyice arttırmıştır

İnönü Reisicumhur olmasından hemen sonra parti ve devlet yönetiminde yer alan Atatürk'ün yakın çevresini tasfiyeye girişmiştir. İlk olarak Atatürk'ün en uzun süre görev yapan içişleri ve dışişleri vekillerini değiştirmiştir. Arkasından 1939 CHF Kongresi'nde parti yönetiminde yer alan isimleri tasfiye etmiştir. 1939 ve 1943 genel seçimlerinde ise Atatürk'ün yakınındaki pek çok ismi aday göstermemiştir (Torun, 2006, s.142-145). 1945'e gelindiğinde parti ve devlet yönetimindeki kadroların Atatürk dönemine göre büyük ölçüde değiştiği görülmektedir.

"Milli Şef" İnönü, Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na sokmamak için büyük gayret göstermiş, ancak savaş süreci içinde yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntılara engel olamamıştır. Savaş yıllarında sıkı bir yönetim uygulanmasına rağmen, demokrasiye geçişi sağlayacak olan adımlar da atılmaya devam etmiştir.

Reisicumhur İnönü, 6 Mart 1939 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada halkçı iradenin tam olarak gerçekleşmesi için adımların sürekli olarak atılacağını belirtmiştir (Toker, 1990, s.17). Halkçı bir yönetim anlayışının amaç olarak benimsendiğini vurgulayan bu konuşmadan sonra Müstakil Gurup kurulmuştur. 1939'da CHF Kongresi'de tek partili sistemin ülke çıkarlarına en uygun rejim olduğu savunulmakla birlikte, TBMM'nin kendi kendini eleştirme ve denetleme gerekliliği de red edilmediği için bu gurubun kurulduğu vurgulanmıştır (CHP Nizamnamesi,1939, s.30-31). Ancak gurubun partili mebuslardan seçilmesi ve oy haklarının bulunmaması nedeniyle hükümeti denetlemeleri pek mümkün olamamıştır.

1944 yılından itibaren baskıcı yönetimden vazgeçilmeye başlanmış ve TBMM görüşmeleri basına açılmış ve görüşmelerin basında yer almasına izin verilmiştir. Ancak demokrasi yolundaki asıl değişim, II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanması nedeniyle olmuştur. Reisicumhur İnönü, 19 Mayıs 1945'te çok partili hayata yeşil ışık yakmıştır. Gelişmelerden cesaret bulan parti içinde hükümete muhalif olan mebuslar ilk olarak bütçe görüşmelerinde kendilerini göstermişlerdir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmeleri sırasında da parti içindeki muhalefet belirgin şekilde ortaya çıkmıştır (Torun, 2006, s.208-209).

7 Haziran 1945'te CHP mebuslarından Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve M. Fuat Köprülü hazırladıkları "Dörtlü Takrir" olarak anılan önergeyi parti grubuna vermişlerdir. Mebuslar bu takirde "Milli hakimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde hakiki murakabenin sağlanmasını, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve anayasanın halkçı ruhunu takyid eden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrasını..." teklif etmişlerdi. Bu takirde yer alan isteklerini genel olarak üç başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; kanunlarda ve parti tüzüğündeki anti demokratik maddelerin değiştirilmesi, Meclisin hükümeti denetlenmesinin tam olarak sağlanması ve seçimlerin serbest ve adil biçimde yapılması. Bu istekler demokrasiye geçiş için yapılması gereken değişikliklerdi. Bir süredir demokrasiye geçiş konusunda en üst düzeyde mesajlar verilmesine rağmen bu takrir parti grubunda reddedilmiştir. Reddedilmesinin nedenleri konusunda ise genel olarak iki görüş hakimdir. İlk olarak, CHP'nin otoriter alışkanlıklarından vazgeçmek istemediği için takririn reddedildiği şeklindedir. Partinin demokrasiye geçmek amacıyla olduğunu ve bilerek takririn reddedildiğini savunanlara göre ise, CHP, kendi içinden bir muhalefet partisinin kurulmasına olanak sağlamak için takrire hayır oyu vermiştir (Eroğul,1990, s.11). Dörtlü takririn reddedilmesinde her iki görüş de etkili olmuş olabilir. Partinin aldığı bu

kararın altında hiç kuşkusuz partinin tek hakimi konumunda olan İnönü'nün çok önemli rolü olduğu muhakkaktı.

Dörtlü Takrir'in parti gurubunda reddedilmesiyle yeni partinin kurulma süreci başlamıştır. Bu takririn imzacıları, muhalefetlerine basında yazıları ile devam ettikleri için partiden ihraç edilmişlerdir. En sonunda Celal Bayar da hem partiden hem de vekillikten istifa etmiştir.

Aralık 1945'te Celal Bayar'ın istifasından sonra parti kurma çalışmaları hız kazanmıştır. CHF'da bu çalışmaları sessizce takip etmiş hatta kurulma sürecini özellikle parlamenter demokrasinin kurulması yolunda önemli adım olarak görmüştür. Parti program ve tüzüğünün hazırlanması sürecinde Reisicumhur ve CHP'nin lideri İnönü'nün de onayı alınmıştır. Kuruluş hazırlıklarının tamamlanmasından sonra da DP, 7 Ocak 1946'da kuruluşunu resmen açıklamıştır. Liberal vaatlerle dolu olan bir program açıklayan DP, ülke içinde ve dışında büyük ilgiyle karşılanmıştır (Eroğul, 1990, s.11-13). Anadolu'nun her köşesinde yeni parti ilgiyle karşılanmış ve sadece 1,5 aylık dönemde 26 il ve 75 ilçede teşkilatlanmıştır. Partinin Genel Başkanı'na göre bu süre içinde partiye üye olanların sayısı bir milyonu aşmıştır (Şahin-Tunç, 2015, s.43).

1946 yılında Atatürk'ün son Başvekili olan Celal Bayar'ın liderliğinde kurulan Demokrat Parti (DP), Türk siyasi yaşamına yeni bir soluk getirmiş; partiler arasında ilk kez gerçek siyasal bir rekabete neden olmuştur. DP'nin kurulmasından sonra CHP yeni döneme uyum sağlayabilmek için hem partide hem de devlet yönetiminde bazı değişikliklere gitmiştir. Genel seçimleri erkene çekmek isteyen CHP, 10 Mayıs 1946'da Olağanüstü kurultayı toplayarak, tüzüğünde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri tek dereceli seçim sisteminin benimsenmesidir. Kongrede, iki dereceli seçimi gerektiren şartların ortadan kalkması nedeniyle tek dereceli seçime geçme kararı alındığı vurgulanmıştır. Ayrıca cins, sınıf ve mezhep esasına dayanan cemiyet kurma yasağının kaldırılması da dikkat çeken değişikliklerdir. Zira CHP Halkçılık ilkesiyle ülkede sınıfların varlığını reddetmiş ve bu nedenle cemiyet kurmayı yasaklamıştı. Bu düzenlemeyle sınıfların varlığı kabul ederek, ilkelerinde önemli bir değişikliği kabul etmiş oluyordu. Bu kongrede 1938'den beri tüzükte yer bulan İnönü'nün "değişmez genel başkanlığı" sıfatı da kaldırılmıştır (Aydın Tarihi, 1-31 Mayıs 1946, s.11-15). Böylece İnönü'nün mutlak otoriter yönetimi son bulmuş ve demokratik hayat için koşullar hazırlanmıştır. Üniversiteler özerk hale getirilerek, basın kanunu da liberalleştirilmiştir (Bila, 1999, s.116-119).

CHP bu değişikliklerden sonra genel seçimleri öne alarak, büyük ilgiyle karşılanan muhalefet partisini hazırlıksız yakalamayı amaçlamıştır. Zira DP

kurulalı henüz beş ay olmuş ve bu kadar kısa sürede tüm ülkede teşkilatlanamamıştı. Buna rağmen DP 1946 yılında ilk tek dereceli seçimlere katılmış, yeni kurulmasına rağmen önemli sayılabilecek oranda oy almıştır. CHP'nin 395 mebusluğuna karşılık, DP 66 mebus çıkarmıştır (Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, 1976, s.23).

1946 seçimleri çok tartışılan seçimlerin başında gelmektedir. DP seçimlerde CHP'nin hile yaptığını, halka resmi görevliler aracılığıyla baskı uyguladığını ileri sürmüştür. İktidarı 4 yıllık için alan CHP ise, iddiaları ve suçlamaları redderek, seçim sonuçlarına DP'nin tahammül edemediğini savunmuştur. Seçimlerden sonra İnönü yeniden Reisicumhur seçilmiş ve hükümeti kurma görevini otoriter kimliği ile tanınan Recep Peker'e vermiştir. Bu durum otoriter bir yönetim izleneceği kanaatini yaratmıştır. Peker'in hükümet programının TBMM'de okunması sırasında DP adına konuşma yapan Adnan Menderes'i "psikopat" olarak nitelendirmesi iki parti arasındaki ilişkileri daha ilk günden gerginleştirdi. Bu gerginlik giderek daha da alevlenmiştir. Bunun üzerine 12 Temmuz 1947'de İnönü bir beyanname yayınlayarak, reisicumhur olarak iki parti arasında tarafsız olacağını bildirmiştir. Bu beyannameden hemen sonra Peker Hükümeti istifa ederek yerine ılımlı kimliği ile tanınan Hasan Saka yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir (Bila, 1991, s.124-126). Bu istifa İnönü'nün Peker'den, dolayısıyla "müfrit" olarak anılan devrimci gruptan desteğini çekmesi olarak yorumlandı. Yönetim ve parti içinde güç kazanan ılımlılar, partiyi yeni döneme uydurmak ve halktan destek sağlamak amacıyla programda ve tüzükte değişikliğe gitmişlerdir (Torun, 2006, s.242-46).

1946-50 döneminde iktidar-muhalefet arasındaki ilişkiler çoğu kere sancılı geçmiştir. Bu dönemde CHP parti program ve tüzüğünde değişikliğe giderek partinin devrimci karakterini önemli ölçüde değişime uğratmıştır. Bunun için sadece 1947 Kurultayı'ndaki tartışmalara bile bakmak yeterli olacaktır. Seçim dönemi yaklaştıkça devrimlerden ödünler de hız kazanmıştır. Bu dönemde en çok zarar gören ilkeler ise, Laiklik ve Devletçilik olmuştur (Torun, 2006, s.241-259)

CHP yeni sürece uyum sağlamaya çalışırken DP de, kısa zamanda örgütlenmesini tamamlamıştı. Bu dönemde muhalefet olarak sorunlara çözüm önerileri getirmek yerine iktidarın 25 yıllık icraatlarını eleştirmekle ve liberal vaatlerle taraftar toplamaya çalışmıştı. İki parti arasındaki siyasi mücadele, yıllardır süren İnönü-Bayar çekişmesi olarak da değerlendirilebilirdi.

İki parti arasında en uyumlu süreçlerden biri yeni seçim kanunu çıkarılması sırasında yaşanmıştır. İki partinin oylarıyla kabul edilen yeni seçim yasasında çoğunluk sistemi esas alınmış, her aşaması yargı denetimine sokularak adli denetim sağlanmıştır. Gizli oy açık tasnif yöntemi benimsenmiştir. Ancak CHP

ve DP dışındaki partiler adil ve demokratik olmadığı gerekçesiyle seçim yasasını eleştiri konusu etmişlerdir (Uyar, 2014, s.17-44). Bu tartışmalı ortam içinde seçimler yaklaştıkça propaganda çalışmaları başlamış ve zaman zaman gerginlikler yaşanmasına rağmen yine de güvenli bir ortamda seçimlere gidilmiştir.

14 Mayıs 1950 seçimlerine gidilirken CHP seçimleri kazanacağı konusunda inancı tamdı. DP de bu seçimlerde iktidar olabileceği düşüncesi varsa da CHP'liler kadar değildi. Bu nedenle 14 Mayıs 1950 seçimleri iktidar partisi açısından tam bir şok olmuştur. %89 ile en yüksek katılımın gerçekleştiği bu seçim, DP'nin mutlak zaferiyle sonuçlanmıştı. Seçimlerde %53 oy oranıyla 408 mebus çıkaran DP olmuştur. CHP ise aldığı %39 oy oranıyla sadece 69 mebus ile TBMM'de temsil edilebilecekti (Çavdar, 1996, s.21). Seçimlerin sonucunda CHP 27 yıllık iktidarını bırakmak zorunda kaldı. 1950 seçimlerinden sonra toplanan TBMM'de Celal Bayar ReisiCumhur seçilince, hükümeti kurma görevini DP adına Adnan Menderes'e vermiştir. Böylece 10 yıl sürecek olan DP iktidarı ve Menderes dönemi başlamıştır.

1950'deki iktidar değişimi salt bir siyasal kadroların değişiminden daha fazla anlam ifade etmektedir; iktidarın sınıfsal anlamda değişimini otya koymaktadır. DP kurulduğu dönemden itibaren ticaret burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri tarafından desteklenme birlikte, "yaygın bir halk hareketiyle" seçimleri kazanması mümkün olmuştur. DP o zamana kadar olan siyasal mücadele yöntemlerini de kökten değiştirmiştir. Eskiden sadece merkezden belirlenen mebus listeleri, bu süreçte taşradaki teşkilatların önemli ölçüde etki alanına girmiştir. Merkezden belirlenen mebusların o kentli olup olmadığına eskiden pek bakılmazken, bu dönemden itibaren seçilen mebusların o kentten olmalarına özen gösterilmiştir. İl teşkilatları ön seçim yaparak mebus adaylarının belirlenmesinde önemli role sahip olmaya başlamışlardır. Seçimler sırasında ilk kez mebus adayları köylere kadar giderek vatandaşlardan oy istemişler ve halka önemli olduklarını hissettirmişlerdir (Eroğul,1990, s.51) Böylece siyasette rekabet sayesinde halk kendi sorunlarını anlatma fırsatı bulmuştur.

1950 seçimleriyle 27 yıllık iktidarını devretmek durumunda kalan CHP, uzun dönem tek partili bir yaşamı benimsemesine rağmen, olaysız biçimde ve demokratik bir ülkede görüleceği biçimde iktidarı olgunlukla devretmiştir. Bu olgunlukta ReisiCumhur İnönü'nün önemli payı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte Atatürk'ün kurduğu tek partili rejiminin özünde plüralist yapıya sahip olması ve tek partili yönetimin amaç değil araç olarak benimsenmesi demokratik yaşama sorunsuz geçişi sağlayan etkenlerin başında gelmektedir.

1950’de iktidarı devralan DP’nin ilk icraatı, Arapça ezan yasağının kaldırılması olmuştur. Bu yasa değişikliği ve Atatürk devrimlerini “tutan ve tutmayan inkılaplar” biçiminde tasnif etmeleri, laikliğe karşı olan kitleleri harekete geçirmeye yetmiştir. Oy kaygısıyla laiklikten ödünler verilmiştir. Tarikatların siyasete sokulması, İmam-Hatip okullarının açılması, din derslerinin yeniden müfredat sokulması, komünizme karşı dine kalkan rolünün verilmesi dinin siyasete nasıl alet edildiğini açıkça göstermektedir. (Torun, 2006, s.353-76).

DP iktidarlarının en parlak dönemi 1950-54 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönemde liberal ekonomi politikaları uygulamay konulmuş, Türk ekonomisi büyük canlılık ve bolluk dönemi yaşamıştır. Tarımda makinalaşma ve uygun iklim koşulları nedeniyle dünyanın sayılı tahıl ambarlarından biri olmuştur. Bu dönemde yatırımlar, tarımdaki artıştan ve dış yardımlardan karşılanmıştır (Torun, 2006, s.410).

1954 seçimlerinde oylarını %58’e ve Meclisteki mebus sayısını 503’e çıkarmıştır. CHP ise %35 oy oranına rağmen Meclis’te sadece 31 mebus ile temsil edilme hakkını kazanmıştır. Bu sonuçlar CHP için tam bir yıkım olmuştur (Cumhuriyet, 23 Mayıs 1954, s.1)

1954 seçimlerini tarihi bir sonuçla kazanan DP, seçimlerden sonra önemli ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Tarımsal ürün ihracatının azalması, üretimin durgunlaşması, dış ödemelerde açıklar ve enflasyon artışı DP iktidarını ekonomiye müdahaleye ve yeni krediler bulmaya sevketmiştir. Ekonomik darboğazın gittikçe artması, muhalefeti hareketlendirmiştir (Torun, 2006, s.410).

Ekonomik sıkıntıların giderek arttığı ortamda DP erken seçime gitmiştir. İktidarın amacı, muhalefeti hazırlıksız yakalayarak, ekonomik sorunların giderek arttığı ortamda iktidarını dört yıl için garanti altına almaktır. Tıpkı 1946’da CHP’nin yaptığı gibi. Nitekim DP 1957 seçimlerini kazanmış ancak önemli oy kaybına uğramıştır. İlk kez muhalefet partilerinin oyları DP’den daha fazla olmuştur. DP oy kaybına rağmen %47 oy alarak 424 mebus çıkarmıştır. Buna karşılık CHP oylarını %40’a çıkarmış ve 178 mebusla temsil edilme hakkını kazanmıştır (Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, 1976, s.170-1).

Seçimleri kazanmış olmakla birlikte oy kaybının tedirginliği, artan ekonomik sorunlar ve muhalefet ile yaşanan gerginlik, DP politikalarını etkilemiştir. İktidar muhalefet arasındaki gerginlik toplumun da gerilmesine neden olmuştur. DP iktidarı tüm yaşananların sorumlusu olarak gördüğü CHP’yi araştırmak ve gerekirse cezalandırmak yetkisiyle Tahkikat Komisyonu’nu

kurmuştur. Arkasından 27 Mayıs 1960'da ordu darbe yaparak yönetime el koymuştur.

1960 Askeri darbesinden sonra Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Genelkurmay Başkanı, tüm kabine üyeleri, 11. dönem TBMM'de görev yapan DP milletvekilleri tutuklanarak cezaevine gönderilmişlerdir. Tutuklamaların üzerinden tam beş ay sonra Yassıada'da toplu yargılamalar yapılmaya başlanmış ve 11 ay devam etmiştir. Sanıkların savunma haklarının oldukça kısıtlı olduğunu ve aşağılamalara maruz kaldığı bu dava süreci Türk siyasi tarihinde derin izler bırakmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmamızda; on yıl boyunca Ağrı mebusu olarak TBMM'de görev yapan ve DP'nin en önemli isimlerinden biri olan Hüseyin Celal Yardımcı'nın 27 Mayıs 1960'da tutuklanması, hakkında yapılan suçlamalar, Yassıada duruşmalarındaki tutumu, suçlamalara karşı yaptığı savunmalar, mahkeme hakkındaki görüşleri ve verilen ceza sonrası yaşadıkları inceleme konusu edilecektir. Çalışmada öncelikle Yassıada tutanakları ve arşivde Yardımcı ile ilgili belgeler incelenecektir. Celal Yardımcı'nın savunma notları ve hakkında yazılanlar çalışma sırasında değerlendirilecektir. 1960 askeri darbesi öncesi ve sonrası süreli yayınlar taranarak, Yardımcı hakkında kamuoyundaki yansımaları incelenerek, Yardımcı'nın siyasi yaşamı, faaliyetleri ve yargılama sürecinin kendisine ve kamuoyuna etkileri irdelenerek ortaya konulacaktır. Bu çalışma nitel bir çalışma olup, analiz ve karşılaştırma yöntemi kullanılarak elde edilen belge, tutanak, süreli yayın ve araştırma eserleri incelenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Çalışma çalışmada Celal Yardımcı'nın kısa bir biyografisi verilerek, siyasi yaşamını etkileyen aile, eğitim ve coğrafi yapı irdelenmiştir. Bu süreç Yardımcı'nın siyasi düşüncesini ve siyasal yaşamda tercihlerine önemli ölçüde etki ettiği ortaya konulmuştur. Demokrat Parti'ye katılım süreci, siyasi kişiliği ve Başbakan Menderes'in en güvendiği isimlerden biri olması Yassıada mahkemelerinde yargılanmasını sağladığı saptanmıştır. Yassıada duruşmalarında en başından mahkeme sonuna kadar hukukçu kimliğini ortaya koymuş ve çoğu kez kendini savunduğu görülmüştür. Mahkemedeki suçlamalar bireysel olmaktan çok mensup olduğu hükümetlere ve partiye yönelik olduğu ne nitelikleri çalışmada başlıklar halinde incelenmiştir.

İlk olarak Celal Yardımcı'nın hayatı hakkında kısaca bilgi verelim.

Çocukluğu ve Eğitimi

Hüseyin Celal'in kişiliğinin ve kimliğinin oluşumunda memleketinin ailesinin ve çocukluğunun önemli izleri vardır. 1911'de Ağrı'nın Doğu Beyazıt ilçesinde doğmuştur. Babası tarım ve bahçe işleriyle uğraşan, varlıklı sayılabilecek Ensari Aşireti'ne mensup eşraftan Hacı Celal Efendi'dir. I. Dünya Savaşı yıllarında Rus işgali nedeniyle bir yıl kadar göç ettikleri İran'da kalmışlar, işgalin sona ermesiyle tekrar yerlerine geri dönmüşlerdir (Ada-Gider, 2016, s.133-134). Hüseyin Celal'in ilk çocukluk anıları bu göçle alakalıdır (Aldatmaz, 2013, s.128). 11 kişilik bir aile olarak küçük bir odada yaşam mücadelesi vermişler; biri kolera ikisi sıtmadan olmak üzere aileden üç kayıp olmuştur. H. Celal, sabahları yakmak için tezek toplar, öğlede de topladığı çiçekleri askerlere ve yolculara satarak ailesine katkı sağlamaya çalışırdı (Milliyet,15 Mayıs 1986, s.11).

Cumhuriyetin ilanından sonra okumak isteyen H. Celal, bulundukları yerlerde ne okul ne kitap olmadığından ıstırap duymuştur. Ancak Cumhuriyet hükümetinin Doğu Beyazıt'a öğretmenler göndererek okul açması üzerine hayatı değişmiştir. Kayserili Halil Şaban adında başöğretmen ve Kemal Aziz isimli bir öğretmen, çocukların eğitimi için ırgatlıktan ameleliğe kadar her türlü işi yaparak ilçeye ve çocuklara hayat vermişlerdir. Yardımcı, anılarında bu öğretmenlerin kendilerine özgürlük içinde yaşama, çağdaş uygar milletler seviyesine yükselme, cumhuriyet fikrini yaşatma, halk yönetimi gibi fikirleri aşıladıklarını ifade etmektedir. Öğretmenlerinden baskıya ve zorbalığa direnmeyi ve haksızlıkla mücadele etmeyi öğrendiklerini belirterek, öğrendiklerini uygulamaya ve savunmaya çalıştıkları zaman da yöneticilerin sert tepkisiyle karşılaştıklarını altını çizmiştir. Hatta valinin şikâyeti üzerine ailesinin tüm çocuklarının okuldan atıldığını ve böylece eğitim olanağından mahrum bırakıldığını aktarmıştır. "Okuldan atılmak bana ölüm kadar acı geldi" diyen H. Celal, haksızlıklara karşı boyun eğmeyen karakteri nedeniyle okumak için her yolu denemeye karar vermiştir (Milliyet,15 Mayıs 1986, s.11).

H. Celal, babası hasat için köye gittiği zaman onun mührünü alarak, "Muhiyyi İstiklal ve hamil istikbal Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine." başlığıyla ilk telgrafını çekmiştir. Öğretmeni Halil Şaban'ın kendilerine Gazi'yi "bağımsızlığın yaratıcısı ve geleceğin koruyucusu olarak tanıttığı" için telgrafi bu başlıkla yolladığını belirtmiştir. İkinci telgrafi ise "ana kalbini harekete geçirir düşüncesiyle" Gazi'nin eşi Latife Hanım'a çekmiştir. Okumaya kararlı

olduğundan yazdıklarıyla yetinmemiş ve bütün devlet ileri gelenlerine hakkını arayan masum bir çocuğun duygularını içeren telgraflar yollamıştır. Ancak babası telgraflardan haberdar olunca, başlarına bir iş geleceği düşüncesiyle oğluna “mükemmel bir dayak” atmıştır. Bu dayaa rağmen H. Celal sesini Gazi Mustafa Kemal’e duyurmayı başarmıştır. Bu telgraflar Gazi Mustafa Kemal’in dikkatini çekmiş ve kesin emir vererek Hüseyin Celal ve Veysel Celal’in derhal okula geri alınmalarını istemiştir. Kardeşiyle birlikte okula yeniden başlamasına rağmen, yaşananlar nedeniyle babası tedirgin olmuş ve çocuklarını ilçedeki okuldan alarak okumaları için İstanbul’a göndermiştir. İstanbul’a geldiklerinde kayıtlar kapanmış olduğundan hiçbir okula kabul edilmemişler. Tam geri döneceklerken Ağâh Sırrı Bey’in “İstiklal” isimli özel okuluna kayıt edilmişlerdir. Bir süre sonra “Türkiye’ye bakan yetiştiren lise” olarak anılan İstanbul Erkek Lisesi’nde öğrenime başlamıştır (Milliyet, 15 Mayıs 1986, s.11).

H. Celal İstanbul’a geldiği zaman şivesinin bozukluğu nedeniyle okulda zaman zaman sıkıntılar yaşamıştır. Onun konuşması sınıf arkadaşları tarafından garip karşılanmıştı. Ama o bu durumu ortadan kaldırmak için çok çalışmış ve sonunda şivesini düzeltmeyi başarmıştır (Akis, 18 Ocak 1958, s.8).

H. Celal’in baskılara karşı çıkan ve özgürlükleri savunan tutumu çocukluk yıllarında başlayıp gençlik yıllarında da devam etmiştir. İstanbul Erkek Lisesi’nde okurken tek partili ve tek-şefli ortamın tasfiye edilerek özgür bir ortamın kurulması için düzenlenen forumlar sırasında, bu özgür ortam için çalışmaya namus sözü verenler arasındadır (Milliyet, 15 Mayıs 1986, s.11).

H. Celal 1927-28 öğrenim yılında bu okuldan mezun olmuş ve hemen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydolmuştur (Öztürk, 1999, s.29). Hukuk okumak istemesinin nedenlerinin başında ailesinin Doğu Beyazıt’tan Batı Anadolu’ya nakledilmesidir. Yardımcı’nın “haksız sürgün” olarak nitelendirdiği bu olay, Şeyh Sait İsyanı’ndan sonra Ağrı’da yeni bir ayaklanma çıkması üzerine 10 Haziran 1927 tarihinde çıkarılan 1097 sayılı “Bazı Eşhasın Şark Menatıkından Garp Vilayetlerine Nakillerine Dair Kanun” kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu kanunun birinci maddesinde “askeri, idari ve içtimai esbaba binaen Şark idarei örfiyye mıntıkasıyla Beyazıt vilayetinden bin dört yüze kadar şahsın ve iş bu eşhas aileleriyle seksen asi ailesinin ve minatiki mezkuredeki ağır ceza mahkumların garp vilayetlerine nakilleri” için hükümete yetki verilmiştir (TBMMZC, D.2 C.33, s.153-159) Bu listede yer alan isimler içinde H. Celal’in ailesi vardır ve İzmir’e göç ettirilir. Ailesiyle birlikte bir ay süren bir gemi yolculuğuyla geldikleri İzmir’de bir süre kaldıktan sonra Bursa’ya gelmişlerdir. 1929 yılında sürgün edilenlerin eski yerlerine dönebilmeleri konusunda af çıkması üzerine Hacı Celal ailesini Doğu Beyazıt’a götürmek istemiş, ancak eşi

Nazife Hanım oğullarının öğrenim gördüğü İstanbul'a gitmiştir. Celal Yardımcı'nın annesi ve babası bu olaydan sonra ayrılmıştır. Babası Doğu Beyazıt'a dönmüş ve yeniden evlenmiştir. Yedi öz kardeşi olan Celal Yardımcı'nın babasının ikinci evliliğinden de iki kardeşi daha vardır (Ada-Gider, 2016, s.133-134).

Yardımcı, Hukuk Fakültesi'ne devam ederken çalışmaya başlamış ve icra memurluğu yapmıştır. Ciddiyeti ve ısrarı ile tanınmıştır. Bir süre Cumhuriyet Gazetesi'nde ambar memuru olarak çalışmıştır. Bu arada da iyi bir hatip olmak için egzersizler yapmıştır. Ayrıca Fransızca ve Rumca dersler alarak bu dilleri de öğrenmiştir. Hüseyin Celal hukuk fakültesini bitirdikten sonra stajını yaparak, 1934'te avukatlığa başlamıştır (Akis,18 Ocak 1958, s.8).

Avukatlığa başladığı ilk zamanlarda küçük davalar alan Yardımcı, tahliye, boşanma, icra davalarına bakmıştır. Onun üne kavuşması ise 1942 yılından sonraya rastlar. Birçok büyük davaya bakmıştır. Ama özellikle iki dava tüm Türkiye tarafından tanınmasını sağlayarak, siyasete girişinde önemli rol oynamıştır. Bu davalar Ali İhsan Sabis Paşa davası ve Ankara Cinayeti davalarıdır. Ali İhsan Sabis'in "*Harp Hatıralarım*" adlı kitabında Enver Paşa, Cemal Paşa, Halil Paşa, Kazım Özalp, Falih Rıfkı, Hüseyin Cahit, Fethi Okyar ve diğer bazı kişiler hakkında yazdıklarından dolayı bu kişiler ve yakınları tarafından hakkında bir seri dava açılmıştı. Yardımcı, müvekkilini başarıyla savunmuş, dava olumlu bir seyir almıştır. Buna rağmen Ali İhsan Sabis Paşa tutuklanmış ve Yardımcı da yakın takibe alınmış, evi ve ofisi aranmıştır, haftalarca sorguya çekilmiştir. Ama sonunda Sabis Paşa aleyhinde açılan beş dava da beraatla sonuçlanmıştır (Milliyet,16 Mayıs 1986, s.11).

Yardımcı'ya mesleki hayatında en çok ün kazandıran dava hiç kuşkusuz Ankara Cinayeti davasıdır. Doktor Neşet Naci'yi muayenehanesinde öldürdüğünü itiraf eden Reşit Mercan'ın avukatlığını üstlenmiştir. Reşit Mercan, cinayeti işlememesine rağmen suçu üzerine almıştı. Uzun ve yorucu hukuk mücadelesinden sonra suçu işleyenin dönemin Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'ın oğlu Haşmet Orbay olduğunu mahkemeye kanıtlamış ve adaletin yerini bulmasını sağlamıştı. Reşit Mercan serbest kalırken, asıl suçlu olan Haşmet Orbay tutuklanmıştı. Ama bu süreçte Yardımcı birçok kez Haşmet Orbay'ın tehditlerine ve baskılarına uğramıştı (Milliyet, 16 Mayıs 1950, s.11). Yardımcı için bu sadece müvekkilini savunma davası değildi, aynı zamanda iktidara karşı korkusuzca verdiği bir mücadeleydi. Onun bu gözü pek tutumu siyasi partilerin ve siyasilerin dikkatini çekmiştir. Onu kendi partilerine çekmek için girişimlerde bulunmaya başlamışlardır.

Celal Yardımcı'nın avukat olarak ünü artarken, Harika Hanım ile de hayatını birleştirmiştir. Bu evliliğinden iki kızı dünyaya gelmiştir (Ada-Gider, 2016, s.135).

H. Celal Yardımcı'nın Siyasi Hayatı

1945'te Türkiye çok partili hayata geçmiş, DP'nin kurulması tüm ülkede heyecan yaratmıştı. Bu ortamda aldığı davalarla ülkenin en tanınmış avukatlarından biri haline gelen Yardımcı, mevcut partilerin birçoğundan katılım için teklif almış olmasına rağmen, DP dışında hiçbirine yakınlık duymamıştır. Ancak DP'ye katılma konusunda da başlarda sıkıntı yaşamıştır. Zira DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner okuldan hocası olmasına rağmen, iki davayı kaybetmesine neden olarak gördüğü Yardımcı'dan hoşlanmıyordu. Bu nedenle Yardımcı, Öner İl Başkanı olduğu sürece DP'ye yaklaşmamıştır (Milliyet,17 Mayıs 1986, s.11).

1950 seçimleri yaklaşırken, DP'den Celal Bayar ve Adnan Menderes'in ilgi ve sevgisini kazandığını belirten Yardımcı, DP İstanbul il örgütüne üye olmuştur. Ağırlı hemşerilerinden mebusluk teklifi aldığını belirten Yardımcı, babasının DP dışında bir partiden girmesini istemediğini özellikle CHP'den seçime girerse hakkını helal etmeyeceğini bildiren bir telgraf yolladığını anılarında ifade etmiştir. (Milliyet,17 Mayıs 1986, s.11) Anlaşılan o ki, Yardımcı DP'den siyasete girmeye karardır, ama bu konuda partiden mebusluk için teklif gelmesini beklemektedir. Nitekim 1950 seçimlerine iki ay kala Cihat Baban aracılığıyla Yardımcı ile görüşen DP Genel Başkanı Celal Bayar, DP'nin Ağrı mebusluğu için adaylık teklifi yapmıştır. Eğer Ağrı'yı istemezse, İstanbul'dan mebus aday olarak gösterebileceklerini belirtmiştir. Bayar, Yardımcı'yı her koşulda partisinden mebus yapmaya kararlı olduğunu açıkça göstermiştir. Yardımcı hemen teklifi kabul etmemiş, ama kısa zamanda hem Cihat Baban'ın hem de babası ve Ağırlı DP'lilerin ısrarları karşısında Bayar'a teklifi kabul ettiğini bildirmiştir (Milliyet,17 Mayıs 1986, s.11).

Yardımcı'nın siyasal hayatı 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti'nin Ağrı mebusluğu için seçim kampanyasına girişmesiyle başlamıştır. Merkezden aday gösterilen Yardımcı, iki ay süreyle Ağrı'da seçim kampanyası yürütmüş, kentin her ilçesine, her köyüne gitmiş ve memleketine hizmet etmek amacını anlatmıştır. Onun ve partisinin çabaları sonuç vermiş ve Ağrı'dan seçilen üç DP'li mebustan biri olmuştur. 1950 seçimlerinde DP'den Celal Yardımcı ile birlikte Kasım Kührevi ve Halis Öztürk de Ağrı'dan mebus seçilmişlerdir. DP, Ağrı'dan %64 oranında oy alırken, CHP %36'da kalmıştır (Pınar, 2014, s.444). Yardımcı, Kasım Kührevi'den sonra Ağrı'dan seçilen mebuslar içinde en çok oy alan ikinci kişidir; 34.166 oy alarak mebus seçilmiştir (BCA.030.10/77.511.16, s.1-4). 16 Mayıs 1950'de mazbatasını alan Yardımcı, "CHP iktidarının ve bürokratlarının

tüm baskı ve engellemelerine rağmen kazandıkları için mutlu olduğunu” belirtmiştir (Milliyet, 14 Mayıs 1950, s.11). Ağrı’dan bayram şenlikleriyle Ankara’ya uğurlanan Yardımcı’nın sözleriyle, “1915’lerin muhacir çocuğu, öğretmen Halil Şaban’ın ‘sarı ceketlisi’ artık TBMM’de Ağrı milletvekiliydi” (Milliyet, 17 Mayıs 1950, s.11).

14 Mayıs 1950 seçimleri Türk demokrasi tarihinin dönüm noktalarından biridir. İktidardaki CHP, oyların %39,9’unu alarak 69 mebus çıkarırken, DP %53,3’ünün oyunu alarak 408 mebus çıkarmıştır. Alınan oy oranlarıyla TBMM’deki temsil oranının bu denli farklı olması ise çoğunlukçu seçim sisteminin sonucudur (Çavdar, 1996, s.21).

22 Mayıs 1950’de Başbakan Adnan Menderes’in hükümeti kurmasıyla birlikte on yıl sürecek olan DP iktidarı başlamıştır. Yardımcı, TBMM’deki ilk günlerinde CHP’nin daha hükümetin kurulma aşamasında sert muhalefet yapmaya başladığını ileri sürerek, bunun nedenini ise DP’nin “devri sabık yaratmayacağız” sözüyle CHP’ye rahat nefes aldırması olduğunu belirtmektedir. Yardımcı, CHP’lilerin yeni kurulan Menderes Hükümeti’ne yönelik sert eleştirilerin ortamı gerginleştirdiğini savunmaktadır (Milliyet, 18 Mayıs 1986, s.11).

Yardımcı, TBMM’de ilk dönem mebusluğu sırasında Adnan Menderes’in güvendiği çalışma arkadaşlarından biri olmuştur. İlk olarak Anayasa Komisyonu’nda görev almıştır. Buradaki çalışma azmi ve başarısı kısa zamanda parti içinde sivrilmesini sağlamıştır. 12 Aralık 1951’de ise TBMM Başkanvekilliğine getirilmiştir. Üç vekilin istifasından sonra kabineye yeni atamalar yapılırken, Reisicumhur Bayar ve TBMM Reisi Refik Koraltan’ın desteğiyle 8 Nisan 1953’te Başvekil Menderes tarafından Devlet Vekilliği’ne getirilmiştir. İlk defa vekil olmasından sonra muhalefetteki CHP’nin giderek dozu artan oranda eleştiri oklarının boy hedefi haline gelmiştir (Milliyet, 18 Mayıs 1986, s.11).

Yardımcı, mebus olduğu ilk dönemde memleketi Ağrı için en çok çalışan isimlerden biridir. Eksik olan cami, okul ve çeşme yapılması için öneriler vermiştir. Yerel konular dışında DP’nin icraatlarına da önemli destek vermiştir. Ezanın Arapça okunmasını yasaklayan kanunun kaldırılması, Kore’ye asker gönderilmesi, NATO’ya üyeliği ve dinsizlik yuvası olarak gördüğü Halkevlerinin kapatılması destek verdiği önemli yasal düzenlemelerden bazılarıdır (Ada-Gider, 2016, s.137). Onun siyasetteki tutumu ve görüşleri nedeniyle muhalefet tarafından en çok eleştirilen isimlerden biri haline getirmiştir.

Celal Yardımcı'nın Meclis'te kısa zamanda parlamasında konuşmalara iyi hazırlanmış olması, meclis kürsüsünde iyi bir hatip olduğunu göstermesi, konuşurken süslü ve vurgulu cümleler seçmesi ve iyi giyinmesi etkili olmuştur (Akis,18 Ocak 1958, s.8). Başbakan Menderes'in güvenebileceği ve yanında tutmak istediği isimlerden biri haline gelmiştir. Başvekil Menderes'in kurduğu her kabinede Yardımcıya yer vermesi, bu güvenin açık kanıtıdır.

Yardımcı, Devlet Vekilliği görevi 1954 seçimlerine kadar devam etti. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan seçimlerde yine DP'nin Ağrı'dan mebus adayı olmuştur. Seçim çalışmaları sırasında CHP'ye ağır eleştirilerde bulunmuştur. CHP'yi "27 sene hayırlı tek bir iş yapmayan kötürüm hamle olarak" nitelendirerek, "Doğuyu maddi ve manevi öksüzlüğe mahkûm" etmekle suçlamıştır. CHP yönetimi de Yardımcıyı, dini istismar ettiğini ve Kürtçülük yaptığını ileri sürmüştür (Pınar, 2014, s.448).

Çetin geçen seçim çalışmaları sonucunda 2 Mayıs 1954 seçimlerinin galibi yine DP olmuştur. DP oyların %58,42'sini alırken CHP'nin oyları %35,11'e düşmüştür. DP 490 mebus çıkarırken, CHP 30 mebusla sınırlı kalmıştır (Çavdar, 1996: 49). Bu seçimlerde Ağrı'da mebus sayısı dörde çıkarılmıştı. Ağrı'da DP oy oranını %70'e çıkarırken, CHP %29'a düşürmüştür. Ülke genelindeki başarı Ağrı seçimlerinde de açıkça görülüyordu. Doğu Anadolu'da DP'nin en yüksek oy aldığı yer Ağrı olmuştur. Bu başarıda Celal Yardımcı'nın bölgede yaptığı çalışmalar ve hizmetler de önemli yer tutmaktadır.

17 Mayıs 1954'te kurulan hükümette Celal Yardımcı sürpriz biçimde Maarif Vekilliği'ne getirilmiştir. Eğitimci olmayan, meslekten gelmeyen Yardımcı'nın Maarif Vekili olması muhalefetten ciddi eleştiri almasına neden olmuştur. DP'nin "müfritleri" arasında sayılmaya başlanmıştı. DP'nin üniversiteleri kendine göre tanzim ettirmek istediği için Yardımcı'yı vekillığe getirdiği iddia edilmiştir (Akis,18 Ocak 1958, s.8). CHP'li eski Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ise onun siyasi kişiliğinin ve cesaretli mizacının bu bakanlığa getirilmesinde etkili olduğunu savunmuştur. Aceleci davranmaması ve Amerikalı uzmanlardan faydalanması konusunda tavsiyelerde de bulunmuştu (Gündüz, 2019, s.82-83).

Yardımcı, bakanlığı süresince eğitim alanındaki sorunlarla yakından ilgilenmiş, okulların yaygınlaştırılması için çalışmıştır. Yabancı dille eğitim yapan "Maarif Kolej"lerinin açılmasını sağlamıştır. Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin ve Erzurum'da Atatürk Üniversitesi'nin açılması konusunda ciddi çabalar harcamıştır (Gündüz, 2019, s.82-83). Eğitim alanındaki bu çabaları sonraki yıllarda yaptığı bakanlık döneminde de devam edecektir.

Yardımcı zaman zaman yanlış olarak gördüğü icraatlardan dolayı partisini de eleştirmekten çekinmemiştir. Bunlardan biri de 6/7 Eylül olaylarıdır. Kıbrıs sorunu nedeniyle Türk-Yunan ilişkilerinin gergin olduğu bir dönemde 6 Eylül 1955'te İstanbul Ekspres Gazetesi'nde Atatürk'ün Selanik'teki evinin saldırıya uğradığı haberi üzerine başta İstanbul, İzmir ve kısmen de Ankara'da olmak üzere Gayri Müslimlerin özellikle de Rumların ev, işyeri, kilise ve mezarlarına saldırılar düzenlenmişti. Zamanında önlem alınmadığı için olaylar kontrolden çıkmış ve eli sopalı kalabalıklar ortalığa dehşet saçmışlardır. 7 Eylül gece yarısına kadar süren olaylar, askeri birliklerin müdahalesi sonucu bastırılmıştır (Albayrak, 2004, s.426-433). Yardımcı bu olaylarla ilgili olarak partisiyle aynı görüşü paylaşmamıştır. O'na göre olayların en başında yeterince önlem alınmamış, önlem alınmakta geç kalındığı için olayların büyüdüğünü belirtmiştir. Onun bu görüşü DP'lilerin tepkisini çekmesine rağmen, görüşlerinde ısrarcı olmuştur. Hükümetin bir üyesi olarak zararın tanzimi konusunda elinden geleni yapacağını samimi olarak ifade etmiştir. Saldırıları sırasında zarar gören okulların en kısa zamanda tamir edileceğini bildirmiştir. Ancak başında da belirttiğimiz gibi Başvekil Menderes onunla aynı kanaatte değildir. Nitekim Yardımcı'nın istediği ve beklediği önlemler alınmadığı için 8 Aralık 1955'te vekillikten istifa etmiştir (Ada-Gider, 2016, s.139). Ancak IV. Menderes kabinesinde bu kez Devlet Vekili olarak görev almıştır (Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, 1976, s.145). Tekrar Menderes kabinesinde yer alması Menderes'e ve partisine bir kırgınlığının olmadığını göstermektedir.

Başbakan Menderes'in en yakınındaki isimlerden biri olan Yardımcı, 1957 seçimlerine kadar Devlet Vekilliği görevinde bulunmuştur. 1957 seçimlerinde DP Ağrı il teşkilatı tarafından yapılan yoklamada ikinci sırada mebus adayı olarak seçilmiştir. Teşkilatın en çok sevdiği isimlerden biriydi. Seçim öncesi vekil olmanın ağırlığını da kullanarak, 4 milyarlık bütçe ile Ağrı'da kalkınma hamlesi başlatacaklarını vaat etmiştir. Seçim çalışmaları sırasında sıklıkla CHP'nin politikalarını da eleştirmiştir (Pinar, 2014, s.453).

27 Ekim'de yapılan 1957 genel seçimlerini oy kaybına rağmen yine DP kazanmıştır. Seçimlerde 10 puan gerileyen DP oyların %47'sini alırken, CHP %40 oranında oy almıştır. İlk defa muhalefetin oy oranı DP'nin oylarını geçmiştir. Bununla birlikte CHP 173, DP 419 mebus ile TBMM'de temsil hakkını almıştır (Çavdar, 1996, s.70).

Genel seçimlerdeki tablo Ağrı seçimlerinde de kendini göstermiştir. DP Ağrı da %20 oy kaybetmesine rağmen, beş mebusluğu da almıştır. CHP seçimlerde usulsüzlük yapıldığı konusunda İl Seçim Kurulu'na başvurmuş ama ret cevabı almıştır (Pinar, 2014, s.453-454).

1957 seçimlerinden sonra kurulan V. Menderes Hükümeti'nde bir kez daha Maarif Vekilliği'ne getirilen Celal Yardımcı, bu görevini 22 Kasım 1959 tarihindeki istifasına kadar sürdürmüştür. Vekilliğe getirilmesi yine sürpriz olarak görülmüştür. Bu görevi sırasında Atatürk Üniversitesi'nin kuruluş hazırlıklarını tamamlatarak açılışının yapılmasını sağlamıştır. ABD'ye giderek, Nebraska Üniversitesi'nden Türkiye'ye hocaların getirilmesi için çaba harcamıştır. Bununla birlikte Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi'nin kuruluş kanunlarının çıkarılmasını sağlamış ve bir an evvel açılmaları için çalışmalarına destek vermiştir. Yükseköğretimde eğitim yapan öğrenci sayısının da iki katına çıkarılmasını sağlamıştır (Gündüz, 2019, s.96-100).

Yardımcı, bu dönemde Yassıada'da yargılanmasına konu edilecek olaylarla karşılaşmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden Hüseyin Nail Kubalı olayı bunlardan biridir. Yardımcı, ilk Maarif Vekilliği döneminde, 1954'te Prof. Dr. Bülent Nuri Esen'in basın yasasını eleştirmesi üzerine Esen'i vekalet emrine almıştır. Ancak bir süre sonra Nihat Erim'in çabalarıyla Prof. Dr. Esen görevine iade edilmiştir (Akis, 4 Eylül 1954, s.26). Buna rağmen o yıllardan itibaren üniversite hocalarının eleştiri okları Yardımcı'nın üzerine yoğunlaşmıştı. 1958 başlarında Prof. Dr. Kubalı olayının eklenmesi, muhalefetin giderek artan sertlikte eleştirilerine hedef olmuştu. Bu dönemde DP kendisine yönelik muhalefetin artması karşısında meclisteki bazı konuşmaların basında yayınlanmasına yasak getirmek için Meclis iç tüzüğünü değiştirmiştir. Kubalı, bu iç tüzük değişikliğini hukuka aykırı bularak eleştirmiş ve gazetecilerin yasaya uymak zorunda olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Maarif Vekili Yardımcı, Prof. Dr. Kubalı'yı siyaset yaptığı gerekçesiyle bakanlık emrine almıştır. Bu durum üniversitelerin muhtariyet tartışmalarını daha da alevlendirmiştir (Ahmad, 1996, s.73).

Vekaletin bu kararına hem muhalefetin hem de üniversite öğrencilerinin tepkileri sert olmuştur. Üniversitelerde gösteriler ve protestolar birbirini izleyince, üniversitelere polislerin girmesine izin verilmişti. TBMM'de de iktidar ile muhalefet arasındaki tartışmalar giderek daha da sertleşti. Bir süre sonra Yardımcı, Prof. Dr. Kubalı'yı görevine iade etmiş buna rağmen eleştiriler devam etmiştir.

1957 seçimlerinden sonra giderek gerginleşen ortamda görev yapması zorlaşan Yardımcı, üniversite olayları nedeniyle en çok eleştirilen hükümet üyelerinden biriydi. 1959 yılında onu istifaya sevk eden olay ise Kilis'te üç ilkökul öğretmeninin Gaziantep valisi tarafından gerekçe göstermeden taşraya gönderilmesiydi. Olayı detaylıca inceleyen ve araştıran Yardımcı, öğretmenlerin

haklarını savunarak eski yerlerinde görevlendirilmelerini sağlamıştır. Konuyu Meclise getiren bazı DP'liler Yardımcı'yı eleştirip, olayı örtbas etmesini isteyince, Yardımcı da bir kez daha istifa kararı almıştır (Ada-Gider, 2016, s.142). 22 Mayıs 1959'da Maarif Vekilliği'nden istifa ederek, bir süre siyasetten kendini soyutlamaya çalışmıştır.

1959 yılı sonunda "...yaşanan çalkantılarda iktidarın hatası da yok değildi ama muhalefetin günahı ve vebali daha büyüktü" diyen Yardımcı, bir yıl hükümet dışında kaldıktan sonra 1960 yılı 3 Nisan'ında Esat Budakoğlu'nun istifası nedeniyle Başbakan Menderes tarafından Adliye Vekili olarak hükümete dahil edilmiştir. Yardımcı, yaklaşan ve kopan fırtınayı bile bile bu görevi kabul ettiğini ifade etmiştir (Milliyet, 19 Mayıs 1986, s.11). Ama görevi normal yürütme şansı olmadığını kısa zamanda anladığını ve sıklıkla imzalı ve imzasız mektuplar gelmeye başladığını aktararak, durumu Başvekil'e bildirdiğini ve "asker politikaya karışmaz" cevabını aldığını ileri sürmüştür (Milliyet, 20 Mayıs 1986, s.11). Yaşanan gelişmeleri izleyen Yardımcı, gördüklerini Cumhurbaşkanı Bayar'la da paylaştığını belirterek, DP grubunun yaklaşan bir darbeye ihtimal vermediğinin altını çizmiştir (Milliyet, 22 Mayıs 1986, s.11). Bu durumda darbe kaçınılmaz hale gelmiştir.

DP iktidarı ülkede yaşanan bütün sorunların kaynağını muhalefette gördüğünden bir tahkikat komisyonu kurulması için çalışmalara başlamıştır. 28 Nisan 1960'da kurulan Tahkikat Komisyonu darbeyi hızlandıran nedenlerden sayılmaktadır. Adliye Vekili olarak görev yapan Yardımcı bu yasanın demokratik esaslara uygun olduğunu savunan isimlerin başında gelmektedir (TBMMZC, 27 Nisan1960, s.307).

Demokrat Parti'ye katıldığı günden itibaren hukukçu kimliği, hatipliği, cesur duruşu, çalışkanlığı ile parti içinde kısa zamanda sivrilmiş ve 10 yıllık DP iktidarının sekiz yılında hep kabinede yer almıştır. Eğitim alanında önemli katkılar sağlayan Yardımcı, memleketi olan Ağrı'ya yaptığı hizmetler nedeniyle bu kent için unutulmaz bir kişilik haline gelmiştir.

27 Mayıs'tan Yassıada'ya

1957 seçimleri sonrasında iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik, sokaklara sıçramıştır. DP iktidarı darbeye giden süreci yeteri kadar fark edememiş ve olaylar giderek çığırından çıkmıştır (Milliyet, 23 Mayıs 1986, s.11). Siyasi hayattaki gergin ortam adım adım Türkiye'yi bir darbe sürecine götürmüştür. 1960 yılı Nisan ayının başlarında Adliye Vekilliği'ne getirilen Yardımcı, gördüklerini ve duyduklarını, kendisine gelen ihbar ve tehdit mektuplarının ne anlama geldiği konusunda Reisicumhur ve Başvekili

bilgilendirmiştir. Özellikle Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ülkedeki ortamı iyice germiş ve Harp Okulu öğrencileri bile sokaklara çıkmaya başlamışlardır (Karal Akgün, 2009, s.66-67).

26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece yaşadıklarını Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan anılarında aktaran Yardımcı, şoförünün telefon etmesiyle yaşananlardan haberdar olduğunu, neler olduğunu anlamak için Dahiliye ve Milli Müdafaa Vekaletlerini, Genelkurmay'ı ve Emniyeti aradığını, ancak kimseyle görüşemediğini belirtmiştir. Son olarak Reiscumhur köşkünü aradığında telefona çıkan Yaver İsmet'in, köşkün abluka altında olduğunu ve tankların köşke yürüdüğünü belirtmesi üzerine Yardımcı, bunun bir ayaklanma mı yoksa sıkıyönetim tertibatı mı olduğu konusunda bilgi verilmesini istediğini, fakat oyalayıcı yanıtlar aldığını söylemiştir. Yardımcı askerlerin hükümete darbe yaptıklarını Berrin Menderes'ten ve diğer mebuslardan öğrendikten sonra da radyodan darbecilerin bildirisini okuyan Alparslan Türkeş'in sesiyle bir askeri darbe ile karşı karşıya olduklarını anlamıştır (Milliyet, 24 Mayıs 1986, s.11).

Bir süre sonra Gülhane'de doktor olarak görev yapan kardeşi onu almaya gelmiş; ailesine veda ederek, akşama veya olmazsa yarına kadar döneceğini belirtmiş ve ailesinin gözyaşları arasında evden çıkarılmıştır. Buradan alındıktan sonra Harp Okulu'na getirildiğinde kardeşi yanından ayrılmış ve hemen sonrasında şiddete maruz kalmıştır. DP'li vekiller ve mebuslar, 20 gün Harp Okulunda kaldıktan sonra, otobüslere bindirilerek, Yassıada'ya götürülürken, öğrencilerin ve gençlerin hakaretlerine maruz kalmışlardır. Önce uçağa bindirilmiş ve arkasından vapurla Yassıada'ya getirilmişlerdir. Hem havaalanında hem de vapurda şiddete ve hakarete uğramışlardır (İlıcak, 2010, s.302-304).

Yassıada'da küçük bir hücreyi üç kişiyle paylaşan Yardımcı'nın en büyük sıkıntısı diğer tutuklular gibi ailesiyle görüşmemekti. Hücreden sadece yemek saatlerinde çıkabiliyorlardı. 15 gün sonra aileleriyle 50 kelimelik zarfsız mektup yazmalarına izin verilmiştir. Adaya gelmeleri üzerinden tam 79 gün sonra ilk defa genel temizlik vesilesiyle yarım saat için açık havaya çıkarılmışlardır. Yardımcı darbecilerin himaye sözlerinin önce nezarete sonra da tutuklamaya dönüştüğünü geç anladıklarını itiraf etmiştir (Milliyet, 24 Mayıs 1986, s.11).

1950'de büyük bir başarıyla iktidara gelen ve arkasından yapılan iki genel seçimi de kazanan Demokrat Parti iktidarı bir askeri darbe ile yıkılmıştır. 27 yıllık CHP iktidarının olağan seçimlerle yıkılması demokrasinin zaferi olarak ilan edildiği süreçten, seçimlerle iktidara gelen bir siyasal partinin askeri bir darbeye yıkılması Türk siyasetinin önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Ancak

iktidar partisinin izlediği politikaların da bu sürecin yaşanmasına önemli ölçüde etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Celal Yardımcı Yassıada Duruşmalarında

27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun darbe yapıp yönetime el koymasından sonra Cemal Gürsel'in başkanlığında Milli Birlik Komitesi kurulmuş ve yönetimi devralmıştır. 27 Mayıs'ta yeni bir anayasanın hazırlanması için Profesör Sıddık Sami Onar'ın başkanlık ettiği Anayasa Komisyonu kurulmuş; 28 Mayıs'ta ise Emekli Orgeneral Cemal Gürsel'in Başkanlığı'nda yeni kabine açıklanmıştır (Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, 1976, s.215). Anayasa Komisyonu ilk iş olarak tutuklu olan Demokrat Partililerin yargılanmaları için kurulan Yüksek Adalet Divanı'nın Muhakeme Usulüne ait geçici kanunu hazırlamıştır. Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu'nun çalışmalarında süre belirlenmediğinden ve çabukluk ilkesi gözetilmediğinden tutukluların yargılanmaları bir hayli geç başlamış ve yaklaşık bir yıla yakın bir süre almıştır (Karal Akgün, 2009, s.117-118). Yüksek Soruşturma Kurulu dava dosyalarını ancak 12 Ekim 1960'da Yüksek Adalet Divanı'na yollamıştır (Özsakallı, 2009, s.85).

Yargılanmayı bekleyen DP'li eski vekillerden Celal Yardımcı için Yassıada günleri pek de kolay geçmemiştir. 27 Mayıs'ta evden ayrıldığından beri 6 ay süreyle çocuklarını hiç görememişti. Hücreden dışarı çıkmadan üç aya yakın kalmıştır. Celal Yardımcı sonuna kadar partisinin ve hükümetteki icraatlarının arkasında olmuştur. Özellikle Başvekil Menderes'in sonuna kadar yanında olduğunu savunmaları sırasında göstermiştir (Ağaoğlu, 1967, s.143).

Yassıada tutuklularının odalarına mikrofonlar yerleştirilmiş ve konuşmaları kayda alınmıştır. İlk günlerde partililer bu durumun sorumlularını bulma arayışı içine girerek, "*bilinmeyenleri ortaya*" dökmüşlerdir. Yassıada'da içinde bulundukları koşulların da etkisiyle partili mebuslar, birbirlerini ve özellikle DP'li yöneticileri suçlama gayretine girmişlerdir. Bunun üzerine Eski Meclis Reisi vekillerinden İbrahim Kirazoğlu partililere birlik olmanın, ortak hareket etmenin hayati öneme sahip olduğunu, ancak böyle olursa ihtilal yönetiminin tüm partililere bir şey yapamayacağını belirtmiştir (Toker, 1998, s.52).

Yassıada'da yargılamalar adaya getirilmelerinden dört ay sonra başlayabilmiştir. 14 Ekim 1960 tarihinde başlayan yargılamalar 15 Eylül 1961 günü mahkeme kararlarının açıklanmasıyla sona ermiştir. On yıllık iktidar kadrosunun yargılandığı bu özel mahkeme öncelikle iddianamenin okunmasıyla başlamış; arkasından sanıklar hakimler tarafından sorguya çekilmiştir. İddia

makamının ve tanıklarının dinlenmesinden sonra sanıkların savunmalarının alınmasıyla sonlanmıştır. Sanıklar hakkında 19 ayrı dava açılmıştır. Demokrat Parti mensuplarına ortaklaşa beş konuda hesap sorulmuştur. Bunlar; CHP mallarına el konulması, Kırşehir'in ilçe yapılması, hakim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlali, seçim kanununda ve Meclis iç tüzüğünde yapılan anti demokratik değişiklikler, Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıdır (Turgut, 2007, s.48-53).

Yassıada Mahkemeleri'ne Yüksek Adalet Divanı Başkanı olarak Salim Başol başkanlık etmiştir. Başsavcı Altay Ömer Egesel, 14 Ekim'de başlayan davada ilk olarak sanıkların yoklamasını yapmıştır. Önce Reiscumhur, Başvekil ve kabinede yer alan kişilerin adları okunmuştur. 5. sıradaki sanık eski Adliye Vekili Ağrı Mebusu Celal Yardımcı'dır. İlk gün dört avukatı olduğu listede olmasına rağmen duruşmada sadece kardeşi olan Avukat Mesude Varol hazır bulunmuştur (Yassıada Tutanakları, Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.23).

Başsavcı, iddianameye geçmeden önce tamamen siyasi nitelikli bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada Atatürk'ün demokratik rejim konusundaki kararlılığından başlayarak, CHP'nin çok partili hayata geçiş sürecindeki çabalarından övgüyle bahsettikten sonra büyük vaatlerle gelen DP'nin hiçbir vaadini yerine getirmediğini, ülkede anayasayı kaldırıp dikta kurmaya heveslendiğini DP'lilerin yasama faaliyetlerinden ve konuşmalarından örnekler vererek iddia etmiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.249).

Savcının, duruşmada okuduğu esas hakkındaki iddiasına bakılırsa Ağrı Mebusu Celal Yardımcı için birçok suçlamanın yapıldığı görülmektedir. Yardımcı'nın DP'den milletvekili olduğu günden beri Başbakan Menderes'in en yakınında ve güvendiği isimlerden biri olarak birçok bakanlık görevine getirildiği vurgulanmıştır. Anayasayı İhlal suçu kapsamında ilk olarak Yardımcı'nın Türk Anayasasını ortadan kaldıran ve dikta konseyine vücut veren ve Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasını sağlayan, Selâhiyet Kanunu'nun taraftar olan mebuslardan biri olduğu vurgulanmıştır. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına verdiği desteğe 21 Nisan 1960 tarihli Parti Meclis Grubunda yaptığı konuşma kanıt olarak göstermiştir. Bu yasanın hazırlanması için komisyon kurulmasını teklif edenler arasında olduğu, söz konusu kanunun TBMM'de görüşülmesi sırasında yaptığı konuşmada (Gurup Zabtı, 27.04.1960, s.307)), kanunun “meclisi ve milleti tedhişten (terör) kurtarma olduğunu” savunduğu belirtilmiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.249).

Başsavcı Egesel, Yardımcı'nın anayasayı ihlal davası kapsamında birçok konuda cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Seçim kanunun

değiştirilmesini, basın özgürlüğünü sınırlayan içerikteki yasa değişikliğini, Kırşehir'in ilçe yapılmasını, hakim teminatına ve mahkeme bağımsızlığına ağır darbe indirdiği savunulan Emekli Sandığı Kanunundaki değişikliği gibi yasal düzenlemelere taraftar olarak layihaları imzaladığı ve hükümet üyesi olarak desteklediği vurgulanmıştır. Öğrencilerin üniversiteden atılması sırasında öğrencilere gözdağı vererek olayları istenilen yöne çekmekle ve başlarında Turhan Feyzioğlu'nun bulunduğu bazı mebusların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına desteklemekle suçlanmıştır. Başsavcı'nın iddianamesine göre Yardımcı, mebus olduğu günden beri milli egemenliği yok edici ve Anayasayı ilga edici mahiyetteki diktanın bütün faaliyetlerine karıştığı, üniversite özerkliğini kaldırarak tam anlamıyla bakanlığına bağlanması konusunda DP gurubunda çeşitli konuşmaları olduğu belirtilerek dosyasında bu konuşmaların yer aldığını belirtmiştir. Hüseyin Nail Kubalı olayı sırasında da Menderes ile üniversite muhtariyetinin kaldırılması konusunda görüş birliğine vardığını ve Kubalı'nın üniversiteden uzaklaştırılması işini onun yürüttüğünü ileri sürerek, üniversiteye partizanlığı sokmakla suçlanmıştır. Üniversiteyi baskı altında tutarak ve sonuca etki edecek kararlar aldıktan sonra Kubalı'dan artık zarar gelmeyeceği suretiyle göreve iade ettirdiğini savunmuştur. Yürürlüğe koymamasına rağmen çeşitli birimlerdeki üniversite hocalarını Emekli Sandığı'nın 39. maddesine göre emekliye sevki konusunda kararname hazırladığı ve başvekile imzalattığı evinde bulunan evraklardan anlaşıldığı vurgulanmıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.İ.249).

Başsavcı Egesel, Yardımcı'nın Antalya'da yaptığı konuşmada muhalefet yerine “münkir” sözünü kullanması ve muhalefetin tüm sözlerinin iftira olarak nitelendirmesine dikkati çekerek, daha 1953'te söylenen bu sözlerle parti mücadelesi yolundaki zihniyetini ortaya koyduğunu iddia etmiştir. Başsavcı, olaylarla ilgili farklı yerlerde farklı görüşleri savunduğundan bahisle, Yardımcı'yı çıkarına göre “fırıl fırıl kanaat değiştiren” biri olarak nitelendirmiştir. Diktayı destekleyen hareketlerine örnekler vermeye devam eden Başsavcı, Selahiyet Kanunu'nun Meclisten çıktığı gün denetim vazifesini yapan İnönü'ye yönelik sözlerini “kin ve nefretle ret ve iadelerde bulunması” şeklinde niteleyerek, hatırlatmıştır. Bu sözleriyle dikta rejiminde vekilliğe layık olduğunu ve Adnan Menderes'in O'nu seçmekteki isabetini ortaya koyduğunu ileri sürmüştür (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.İ.250).

Celal Yardımcı darbe öncesi son kabine de Adliye Vekili olarak görev almıştı, bir yıl kadar kabineden uzak kaldıktan sonra darbenin ayak seslerinin duyulmaya başladığı bir dönemde vekilliğe getirilmişti. Savcının iddianamesine ve tutanaklara bakıldığında Celal Yardımcı'nın en çok suçlandığı ve cezalandırılması istenilen konu Anayasayı İhlal Davasıdır. Birçok dava

Anayasayı İhlal Davasıyla birleştirilmiştir. Yardımcı Anayasayı İhlal Davası içinde, CHP mallarına el konulması hakkında kanunun çıkarılması, Kırşehir'in ilçe yapılması, Kubalı olayıyla üniversite muhtariyetinin ihlal edilmesi, Selahiyet Kanunu'nun kabulü ve Tahkikat Komisyonu'nun kurulması hakkındaki davalar yer almaktadır. Ayrıca, İstanbul Olayları, Devlet Radyosunu DP Organı haline getirme davalarında da yargılanan isimlerdendir.

Yassıada'da Bir Hukukçu Kendini Savunuyor

14 Ekim 1960 tarihinde başlayan tarihi Yassıada davalarında 400'ün üzerinde DP'li yargılanıyordu. Bu isimler içinde kabinede olduğu için beş numaralı sanık olarak yer alan Celal Yardımcı, iyi bir hukukçu olarak tanınmış ve siyasete de bu yolla girmiştir. Avukatlar listesinde dört isim gözükmesine rağmen, duruşmalarda çoğunlukla kardeşi Mesude Varol hazır bulunmuştur. Bununla birlikte duruşmalarda birçok kez savunmasını da kendisi yapmıştır. Duruşmaların ilk gününde bazı avukatlar, sanıkların Yassıada'daki durumları, aileleriyle ve avukatlarıyla görüştürülmemeleri, mahkeme salonunda silahlı askerlerin bulunması vs. konularda mahkeme heyetinden taleplerde bulunmuşlardır. Bu konuda Celal Yardımcı'nın da adını zikretmişlerdir. Bunun üzerine söz alan Yardımcı, kendileriyle görüşmediğini ama vatani, ailesi ve çocukları için yaşadığını bildiklerinden kendi adını da söylemiş olabileceklerini belirtme gereği duymuştur (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.18-19).

Celal Yardımcı iyi bir hukukçu olması nedeniyle hakkında yapılan suçlamalarla ilgili etkileyici yazılı ve sözlü savunmalar yapmıştır. Mahkemenin ve davanın en başından itibaren yanlış, hukuksuz, hatalarla dolu olduğunu sıklıkla her konuşmasında veya yazısında vurgulamaktadır. 15 Temmuz 1961 tarihinde verdiği yazılı savunmada uzun uzun davanın ve mahkemenin hukuksal olarak Anayasaya ve yasalara aykırı olduğunu belirtmiştir. Anayasanın 146. maddesinin davaya tatbik edilemeyeceğini savunmaktadır. Eğer bilmediği bir neden yoksa hürriyetinin iadesini istemiştir. Dikta rejimi kurma girişimi olarak adlandırılan ve desteklediği ileri sürülen konulara tek tek değinerek, suç unsuru sayılamayacaklarını ileri sürmüştür. Yardımcı, Menderes Hükümeti'nin maddi ve manevi cebir ile dikta rejimi kurma konusundaki suçlamaları mesnetsiz olarak değerlendirmiştir. Zira bunun için parti içinde Bayar ve Menderes'in sahip olduğu otoriteye ve yetkiye sahip olması gerektiğini, oysa sadece bir vekil ve mebus olduğunu vurgulamıştır (BCA 010.09/33.100.2, s.1,7).

Menderes'in itimadını kazandığı ve mebusluğundan beri dikta faaliyetine katıldığı yolunda yapılan suçlamalarına yanıt olarak, avukat olduğu için yasaları iyi bildiğini, hukuka aykırı hiçbir iş yapmadığını, aksine her zaman hak ve

hukuktan yana olduğunu ileri sürmüştür (BCA 010.09/33.100.20-21). Vatana ihanet ile suçlanması karşısında vekillik yaptığı dönemdeki icraatlarını tek tek yazarak, çok sayıda üniversite ve her kademede okullar açılmasından başlayarak, Spor Toto'yu, Vakıflar Bankası'nı açarak ülkeye yaptığı hizmetlerin önemine dikkat çekmiştir (BCA 010.09/33.100.2, s.29).

Yardımcı'nın en çok alındığı ve tepki gösterdiği suçlamalardan biri de cumhuriyet esaslarına aykırı hareket ettiği iddiasıdır. Cumhuriyet kanına, canına, iliklerine işleyen Türk Milleti'nin bir evladı olduğundan kimsenin bu isnatta bulunamayacağını, “demokrasi ve cumhuriyet mümini” olduğunu savunmuştur. Cumhuriyet ilan edildiğinde 12 yaşında olduğunu belirterek, gözünü Cumhuriyet nuru ile açtığını yine onunla kapatacağını belirtmiştir” (BCA 010.09/ 33. 100. 2, s.75-76).

Yardımcı'nın mahkeme sırasında yaptığı yazılı ve sözlü savunması, ona yöneltilen suçlamaların niteliğini anlamak açısından önemlidir.

Anayasayı İhlal Davası:

CHP Mallarına El Konulması

14 Aralık 1953 tarihinde çıkarılan kanunla Cumhuriyet Halk Partisi'nin haksız elde ettiği malların hazineye devri sağlanmıştır. Bu kanunun mal emniyeti aleyhine “teşrii tasarrufla bulunmak suretiyle” anayasanın ihlal edildiği başsavcılık tarafından iddia edilmiştir. Bu kanuna destek veren vekil ve mebuslar da anayasayı ihlal suçuyla yargılanmışlardır. Bu kanunun oylaması sırasında DP'li 341 mebusun evet oyuna karşılık 5 mebus ret oyu vermişti (TBMMZC., Dönem 9, C.26, s.17. Birleşim, 14.12.1953, s.160-234).

Celal Yardımcı o tarihte kabine üyesi ve DP'li mebus olarak bu yasaya olumlu oy verenlerden biridir. Bu kararın siyasal olduğunu savunan Başsavcı Egesel, özel olarak onun tutum ve sözleriyle olmasa da oy vermesi bile suçlanması için yeterli görülmiştir.

Kırşehir'in İlçe Yapılması

Başsavcı, 1950 ve 54 seçimlerinde Kırşehir'den oy alamayan DP iktidarının il halkını cezalandırmak için, Nevşehir'e bağlı bir ilçeye çevirdiklerini iddia etmiştir. Yasaya evet oyu veren 299 DP'li mebusun tek tek isimleri okunmuş ve sanıklar sırayla kendilerini savunmaya çalışmışlardır. Yardımcı duruşmada yaptığı savunmada Kırşehir'in ilçeye çevrilmesinde hem tasarıda imzası bulunan eski bir vekil hem de tasarıya oy veren eski bir mebus olarak hafızasında kalanları açıklamıştır. Kırşehir'in ilçe yapılması konusunun Bakanlar Kurulu'nda görüşülüp karara bağlanmadığını, bilinen nedenlerle Dahiliye

Vekâlet'inin tasarısı İcra Vekilleri Heyeti'nde imza için dolaşırken kendisinin de Maarif Vekili olarak imza attığını belirtmiştir. Bu imzayı atarken, daha önce Maarif Vekili ve Devlet Vekili olduğu dönemde Aksaray ve Niğde'nin vilayet olması konusunda özellikle toprak dağıtımı sırasında kendisine yapılan müracaatları hatırlayarak bu tasarıyı imzaladığını ifade etmiştir. Kanun biçiminde TBMM'ye geldiği zaman, Dahiliye Vekâlet'inin gerekçeleri dışında “hissi ve siyasi” nedenler de olduğunu fark ettiğini söylemiştir. Ancak bir kere tasarıya imza koymuş ve onay vermiş olduğu için, yasaya da oy vermiştir. Bununla birlikte yasanın mahzurlarına engel olmak için birçok kez Dahiliye Vekili Namık Gedik ile kendisine gelen müracaatlardan bahsederek, il yapılması için girişimlerde bulunduğunu belirtmiştir. Kırşehir'i yeniden il yapan yasa tasarısına imza koyarak, açılışına katılarak ve konuşma yaparak bu vicdan azabından kurtulduğunu da sözlerine eklemiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.89).

Yardımcı'ya göre başsavcının da ifade ettiği gibi Kırşehir'in ilçe yapılması kararı siyasi olmakla birlikte Anayasaya aykırı değildir. Sabık bir meclisin vekili sabık bir mebusu olarak yapılmış bir tasarı olduğundan, o günün mebusu olarak ıskat edilmemiş olduğuna göre suç unsuru olamayacağını ileri sürmüştür. Mahkeme başkanı Başol ise suç olup olmadığına sonra karar verileceğini, ancak yasanın DP'lilerin zihniyetini ortaya koyduğunu savunmuştur (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.89-90).

Yardımcı, yasaları çıkarmaya veya değiştirmeye sevk eden amillerin siyasi ve sosyal olduğunu, vatandaşların istekleri, arzuları ve yönlendirmesi dışında yasa yapmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Kanunun çıkışından sonra toplumdaki gidişat ve genel kanaat bu yasanın yanlış olduğunu ortaya çıkarıyorsa, bu durumda yasadan geri dönülerek yanlışın düzeltilmesinin sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır. Kırşehir'in ilçe yapılması hakkındaki yasanın toplumda olumlu bir kanaat yaratmadığı için geri alındığını savunmuştur (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.174).

Yardımcı, Kırşehir'in ilçeye çevrilmesi konusunda samimi görüşlerini ifade etmiştir. Kabine üyesi olarak çoğu kez vekaletlerin tasarıları Başvekilin onayıyla geldiği için belki de bu konu üzerinde yeterince düşünmemiş olabileceğini belirtmiştir. TBMM'de görüşmeleri sırasında siyasi yönü olabileceğini fark ettiğinde ise tasarıya daha önce imza attığı için oy vermemesi pek mümkün olmadığını savunmuştur. Ancak şu da belirtilmeli ki bu yasaya evet oyu veren tek Ağrı Milletvekili Yardımcı'dır.

Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesinin Değiştirilmesi

Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesinde Temyiz Mahkemesi, Sayıştay ve Danıştay üyeleri 65 yaşından önce emekliye sevk edilemezlerdi. Aynı hüküm üniversite profesörleri için de geçerliydi; üniversite senatosu aksine bir karar vermedikçe ve sağlıkları uygun olduğu sürece görev yapabilirlerdi. 1953’ten önce emeklilik yılı 30’dan 25’e indirilmiş ve bu tür işlemler için yargıya başvurma olanağı ortadan kaldırılmıştır. 21 Haziran 1954’te Menderes Hükümeti 39. maddeyi değiştirerek, 25 yılını dolduranları emekliye sevk etme yetkisini eline almıştı (TBMMZC, Devre 10, C.1,21.06.1954, s.218-255). Muhalefet Demokrat Parti’nin bu değişikliği hükümetin yasal olmayan isteklerine boyun eğmeyen, direnen yargıç ve savcılarla, hükümeti eleştiren üniversite öğretim üyelerini yola getirmek ve kolayca emekliye sevk etmek amacıyla yaptığını sıklıkla propaganda konusu etmiştir.

Bu konuyla ilgili kendisine yöneltilen suçlamalara verdiği yazılı savunmasında 39. maddedeki değişikliği savunmaya devam etmiştir. O tarihte Maarif Vekili olan Yardımcı yasada yapılan değişikliği savunmaya devam ederek, amacın ehliyetsizliğin tasfiye edilmesi olduğunu ileri sürmüştür. Değişikliğin yerinde olmasına rağmen uygulamada yapılan yanlışları da itiraf etmekten çekinmemiştir (BCA 010.09/33.100.2, s.24).

İlk olarak kendinden önce Adliye Vekilliği yapan Esat Budakoğlu’nun 39.maddenin değiştirilmesi için çaba harcadığı, ancak sözünü dinlemediği için bakanlıktan istifa ettiği sözlerine yanıt verme gereği duymuştur. Yardımcı, Başvekil ile 39. maddenin mutlak değiştirilmesini ve yasakların kaldırmasını söylediğini ve Başvekilin bu öneriyi kabul ettiğini savunmuştur. Budakoğlu’nun Başvekil’in 39.maddeyi değiştirme konusunda en büyük engel olduğu sözlerinin gerçeği yansıtmadığını ileri sürmüştür. Başvekilin sözlerini doğrulaması sonrasında konuşmasına devam eden Yardımcı, kendisinin de bir hukukçu olması nedeniyle mahkemeler ve hâkimler üzerinde yasak olmadan bağımsız olmaları konusunun samimiyetle destekçisi olduğunu belirtmiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası 1960/1, s.138,174).

Başsavcı Maarif Vekili olduğu dönemde bu kanunu üniversite mensuplarına uygulayıp uygulamadığı sorusu üzerine Yardımcı, “Efendim, o kanuna göre hiçbir Üniversite mensubuna, hiçbir muamele tatbik etmedim. Yalnız ismini hatırlamadığım, hangi arkadaştan geldiğini bilemediğim bir kanun teklifi ile, onun kanunlaşmasından sonra ve o kanuna müsteniden selahiyetimi kullanarak Kubalı’yı vekalet emrine almış ve bilahare vazifesine iade etmişimdir. Bunun dışında tek bir filli hatırlamıyorum” cevabını vermiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.610). Yardımcı’nın bu cevabını

anlamak gerçekten çok zordur. İfade belirsizlik içermektedir. Buna rağmen savcı bu sözlerin üzerinde durmamıştır.

Yardımcı'nın bu sözlerine karşılık, evinde bulunan ve 20 profesörün emekliye sevk edilmesi yönünde kendisinin ve Başvekalin imzalarının bulunduğu tarihsiz bir kararname (BCA.010.09/7.21.3) hatırlatılmıştır. Yardımcı, bu tarihsiz kararnamelerin, Maarif Vekilliği'ne yeni geldiği zaman tecrübesizliğinden kaynaklanan bir çalışma olduğunu, imzaları tamamlamasına rağmen, incelemeye devam ettiğini ve mağduriyet yaratacağı ve kanuna da uygun olmayacağı gerekçesiyle işleme koymadığını savunmuştur. Yedi yıl önce işleme konulmamış bir kararnamenin suç sayılamayacağını vurgulamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.611). Celal Yardımcı 39. maddedeki değişikliği hiçbir üniversite hocasına uygulamadığını ısrarla belirtirken, mahkeme imzasız kararnameler dışında hiçbir kanıt ortaya koyamamıştır.

Yassıada'da tanık olarak dinlenenler arasında bulunan ve 8 saat süreyle en uzun süre konuşan Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, kendisinin DP'nin Meclisin Dahili Nizamnamesinde yaptığı değişikliği eleştirdiğini, üniversite Senatosu'nun yaptığı eleştiriyi suç unsuru saymadığını, buna rağmen, dönemin Maarif Vekili Celal Yardımcı tarafından Vekalet emrine alındığını ve kendisine yönelik karalama kampanyası başlattığını, Bakan Yardımcı'nın parti grubunda ve Mecliste hakkında küçültücü sözler söylediğini duyduğunu iddia etmiştir. Kubalı, bir süre sonra görevine iade edilmesi üzerine yaptığı basın toplantısında yaptığı konuşmasında, göreve iadesinin sadece haksızlığın telafisinden ibaret olduğunu savunmuştur. Kubalı konuşmasında, eleştiri yapmanın ve uyarmanın bilimin gereği olduğunu da vurgulamıştır. Basın toplantısında söylediği bu sözler iktidar partisinde tepkiye neden olmuştur. Bunun üzerine vekaletin üniversite yönetimine baskı yaptığını ve daha savunması bile alınmadan kendisine 1 ay derslerden men cezası verildiğini, bununla da yetinilmeyerek fiili yollarla baskıya uğradığını vurgulamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.2441-5).

Kubalı'dan sonra söz alan Yardımcı, ilk olarak Kubalı'nın konuşma tarzını eleştirmiştir. Bir şahit gibi değil "fetva" verir gibi konuştuğunu, bu nedenle şahide eşit koşullar içinde olmadıkları için cevap vermeyeceğini, suçlamalarına cevabı yüce mahkeme heyetine yapacağını belirtmiştir. Yardımcı, vekalet emrine alınma kararını vermiş olmakla birlikte Kubalı hakkında küçültücü herhangi bir söz söylemediğini, ilk olarak vekalet emrine neden alındığı konusunda Mecliste muhalefete açıklama yaptığını; ikinci olarak da görevine iade edilirken DP grubunda kararın aleyhinde taktir verilmesi üzerine sıfatına yakışır bir üslupla açıklama yaptığını savunmuştur. Vekâlet emrine alınma kararında ülke içinden

ve dışından baskı yapıldığı yolundaki iddiaları da reddetmiştir. Üniversite yönetimine ceza verilmesi için baskı yapıldığı yolunda Kubalı'nın iddialarının da gerçekte ilgisi olmadığını ileri sürmüştür. Üç yeni üniversite açılmasına büyük katkı sağlayan biri olarak üniversite muhtariyetinden yana olduğunu da vurgulamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.2475-9).

Yardımcı, vekil olduğu dönemde üç üniversitenin açılmasını sağladığını, “hür ve muhtar ilmin icap ettirdiği bir üniversite temin edecek ve reform teşkil eyleyecek bir kanun” tasarısı hazırlamak amacıyla üniversitelerden temsilci çağırdığını ileri sürerek, amacının sadece üniversiteyi siyasetten arındırmak olduğunu savunmuştur (BCA 010.09/33.100.2, s.23).

Seçim Kanunu’ndaki 35. Maddesindeki Değişiklik

Muhalefetin iş birliği karşısında Demokrat Parti seçim yasasında değişikliğe gitmiştir. 11 Eylül 1957’de yapılan bu değişiklikte, partilerin bütün seçim bölgelerinde tam aday listeleri yapmaları istenmiş ve bir partinin başka partiden veya iki ayrı partiden aday göstermeleri yasaklanmıştır. Ayrıca bir partiden istifa eden bir kişinin altı ay içinde bir başka partiden aday olması engellenmiştir (Feroz Bedia Turgay Ahmad, 1976, s.167).

Demokrat Parti’den ayrılan mebusların başka partiye girmelerine engel olmak için iktidarın bu değişiklikleri yaptığı kanaatini belirten Başsavcı’nın iddialarına karşı Celal Yardımcı hem partisini hem de kendini savunmuştur. Çok partili hayata yeni girilen ülkelerde karma listelerin vatandaşın iradesini zorla almak olduğunu belirtmiştir. Aday olma sürecinin zorluğuna dikkat çekerek, parti değiştirmeye de olumlu bakılamayacağını belirtmiştir. Seçim kanununda yapılan bu değişiklikte gerek adayların gerekse seçmenin iradesinin karıştırılmasını engellemeyi amaçladıklarını ileri sürmüştür. Aynı zamanda değişikliğin ahlaki yönü olduğu kanaatini de taşıdığı için oy verdiğini vurgulamıştır. Başsavcının bu seçim yasasıyla iktidarın dikta rejimi kurmayı amaçladığı iddia ederek, anayasayı ihlal davası kapsamına almasını da eleştiri konusu etmiştir. Karma listenin oluşturulmasını engelleme mahsuru varsa DP de dahil olmak üzere bunun tüm siyasi partileri kapsadığını belirterek, bu değişikliğin siyasi partiler için bir ahlakilik prensibini de kurmayı amaçladığını savunmuştur. Dünyanın her yerinde olabilecek bu kanunun anayasayı ihlal ettiğini savunmanın mümkün olmadığını bir hukukçu olarak özellikle vurgulamıştır. Sözlerine bir kez daha “Eski bir Meclisin vekili ve mebusu sıfatıyla vaki tasarrufların muhakeme edilemeyeceğini, âdem-i mes’uliyeti ve bu hususa matuf olan iptidai itirazlar...” sözleriyle mahkemeye itirazlarını belirtmiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/ 1, s.174-75).

Yardımcı, yürürlükte olan yasalar gereğince mebus veya vekil olarak vermiş olduğu kararlar nedeniyle suçlanamayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Prof. Dr. Kubalı'nın şahit olarak dinlenmesini ve hakkında yaptığı suçlamaları da anayasaya aykırı olduğunu savunmuştur.

Salahiyet Kanunu ve Tahkikat Komisyonunun Kurulması

Ülkede yaşanan karışıklıklardan sorumlusu olarak muhalefeti gören Menderes Hükümeti, 18 Nisan 1960 tarihinde CHP'nin yıkıcı, yasa dışı, faaliyetlerinin araştırılması amacıyla Salahiyet Kanunu çıkararak, Tahkikat Komisyonu kurulmasını sağlamıştır. Darbe sürecine zemin hazırladığı veya hızlandırdığı ileri sürülen bu yasa, Başsavcı tarafından iktidarın “dikta rejimi kurmaya dönük” en önemli yasal düzenlemesi olarak eleştiri konusu edilmiştir. Söz konusu yasayla kurulan Tahkikat Komisyonu'na parti kapatmaya kadar varan geniş yetkiler tanınmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre XI,C.13; İçtima 3 18 Nisan 1960, s.189-213).

Yasa tasarısı DP grubunda görüşülürken tasarımı destekleyen Yardımcı'nın konuşmaları mahkemede okunarak, verdiği destek nedeniyle Başsavcı tarafından suçlanmıştır. Bunun üzerine Yardımcı söz almış ve grupta yaşananları mahkeme heyetine aktarmıştır. Grup görüşmeleri sırasında şahsı adına söz aldığını, amacının Parti grubunda karar alınmasına engel olarak, komisyonda ve Mecliste yasa tasarısının tartışılmasını sağlamak olduğunu savunmuştur. Genel olarak yasa tasarılarının grupta görüşülüp karar alındığından komisyonlarda ve mecliste parti üyelerinin bu görüşmelere katılması ve oy vermesinin önlenmiş olduğunu açıklamıştır. Yardımcı, görüşmeler sırasında tasarının grupta kabul edilmesi için görüşme açılmasının sakıncalarını belirterek ve Anayasa ve Adliye Vekaletlerine gönderilmesini sağlayarak önemli bir hizmet yaptığını belirtmiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.355). Başsavcı, bu tasarıya karşı çıkarak istifa eden hiçbir kabine üyesi olmadığından, tüm kabinenin bu yasa tasarısını destek vermiş sayılmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu noktada Anayasa'nın 46. maddesini hatırlatarak, İcra Vekilleri Heyeti'nin hükümetin icraatlarından siyasi olarak sorumlu olduğunu vurgulamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.393-94). Bu durumda Celal Yardımcı da bu suçtan sorumlu tutulmuştur.

Yardımcı, grup kararı alınmaması için yasa tasarısının ihtisas komisyonlarına gönderilmesini sağlayarak, milletvekillerin Mecliste iradelerini kullanmalarını sağlamayı amaçlamıştır. 18 Mayıs 1961 tarihli mahkeme oturumunda ise, yasa tasarısı ile ilgili Adliye Vekili'nin başkanlığında toplantı

yapıldığı konusunda Yakup Karabulut'un açıklamalarını yalanlamıştır. Adliye Vekâlet'inden temsilci istendiğini, kanunların kimin tarafından teklif edildiği önemli olmaksızın vekâletlerden temsilci istenmesinin alışılmış bir uygulama olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Adliye Vekâlet'inden bir temsilcinin istenmesi üzerine bir kişinin yollandığını ifade etmiştir. Yardımcı Mecliste kanunun görüşülmesinde Hüseyin Ortakçioğlu'nun konuşmasına kadar kanunun içeriğinden ve yetkilerinden kesinlikle haberi olmadığını savunmuştur (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.377-78).

Celal Yardımcı, Meclis zabıtlarında bir konuşması ele alınarak kendisinin yasayı desteklediği sonucunun çıkarılmasının hata olduğunu belirterek yasa ile ilgili görüşlerini açıklamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.605):

“Muhterem Başkanım, bendeniz Selahiyet Kanunu'nun ne lehinde ne aleyhinde ve ne de neticeler üzerinde konuşmak için ne gurupta ve ne de Mecliste söz almış değilim. Gurupta aldığım söz, arzettiği gibi sırf serbestçe komisyonlarda ve mecliste münakaşa edilmesini temin edebilmek içindi. Meclisteki söz de münhasıran İnönü'nün bu kanun üzerinde vaki konuşmasındaki bir noktaya cevap vermek içindi. İnönü tenkitlerini ve tarizlerini yaparken Hükümetin, ki Adliye Vekaletini ilgilendiriyordu.... Kürsüye çıkınca, İnönü'nün ağır konuşması, ihtilal vesaire demesi üzerine, 12 celse meclisten çıkarılmasına karar verildiği için; muhalefet grubu büyük bir galeyan ve asabiyet içinde idi. Bendeniz kürsüye çıktığım zaman ne konuşacağımı bilmiyordum. Fakat İnönü'nün meclisten çıkarılması sebebiyle kimseyi konuşturmamak kararında idiler. Birinci defa kürsüye geldim, bekledim, konuşturmadılar. Celse tatil edildi. Bir saat sonra tekrar kürsüye çıktım, tekrar konuşturmadılar...”

Yardımcı muhalefetin kendisine yönelik suçlamasına yanıt verebilmek için Meclis Başkan Vekili İbrahim Kirazoğlu'na bir yazı yazarak, durum müsait olunca kendisine haber verilmesini istediğini bildirmiştir. CHP Çorum il başkanının tutuklanmasından da Yardımcı sorumlu tutularak, eleştirilere hedef olmuştu. Yardımcı yapılan suçlamaların haksız olduğunu muhalefete anlatmak için Meclis'te konuşma yapmak istemiştir. Nitekim Kirazoğlu'nun yazısı üzerine Meclise gelip kendini savunmuştur. Meseleyi bilmediğini ve Vekalet gelince durumu tetkik ettiğini aktarmıştır. Konuşmasında kanunu övmediğini sadece hükümetin “kanun yapar, tedbir alır” dediğini belirtmekle yetindiğini savunmuştur. Soruşturma Kurulu'na bu yasaya oy verip vermediğini sorduklarında hatırlamadığı yanıtını verdiğini de belirten Yardımcı, bu cevabın

nedenini şöyle açıklamıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.605-606):

“...Maruz kaldığım vaziyet sebebiyle çok müteessir olarak yukarıya çıkmıştım, inmedim. Kanunun açık oyla oylanacağı kanaatinde idim. Bendeniz rey verdiğim bir şeyi hatırlamıyorum diyecek kadar hafıza zaafına müptela değilim hamdolsun. Açık oya müstenit idi. Muhterem Başkanım şunu da huzurunuzda ifade edeyim. Mecliste bulunduğumuz bazı zamanlarda açık oy toplayan memurlarda bazen orada hazır bulunan Vekillerin dolaplarından açık oy pusulasını alır ve kutuya atarlar. Belki böyle bir şey vakidir. Atılmışsa vermedim., atılmamışsa verdim diye bir beyanı mahkeme karşısında vermekten haya ettiğim için, ben hatırlamıyorum dedim...”

Celal Yardımcı, kanunun Anayasayı ihlal kastı ile çıkarıldığı suçlamasına katılmadığını belirterek, yasa teklifini veren Hüseyin Ortakçioğlu’nun kişiliğini överek, kanunla ilgili açıklamalarının kendisini ikna ettiğini söylemiştir. Hükümetin ortak bir kararı olmadığı konusunda mahkemeye açıklama yaparak, Tahkikat Komisyonun ve Salahiyet Kanunu’nun nasıl geliştiğinin Soruşturma Kurulu’nun da malumu olduğunu savunmuştur. Hükümetin bir üyesi olarak değil sadece Ağrı mebusu olarak, söz konusu yasayı ne kimseyle bu konuda konuştuğunu ne de desteklediğini vurgulamıştır. Soruşturma Kurulu’nun kendisine neden istifa etmediğini sorduğunu belirterek, “...hadisede bir fiil vaki ise ve suç teşkil etmişse istifa etmek ne bu suçtan bir kimseyi kurtarır ne de istifa etmemek, suç değilse, suça iştirak tazammun etmez..” demiştir. Yardımcı 8 yıllık vekilliği süresince dört defa istifa etmiş biri olarak, faydalı olacağını düşünmediği için istifa etmediğini söylemiştir (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.606-7).

Tek başına istifasının değil kabinenin istifa etmesini sağlamanın ülke için daha hayırlı olacağını düşünerek Başvekile ve arkasından kabinenin istifa mercii olan Cumhurbaşkanına müracaat ettiğini vurgulamıştır. Edirne Mebusu Rasih Gürkan’a, Atıla Konuk’a ve Kasım Küfrevi’ye de kabinenin değiştirilmesinin faydalı olacağını söylediğini aktarmıştır (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.607-8).

Diktatörlüğe doğru bir gidiş için iş birliği yaptıkları şeklindeki suçlamalara da karşı çıkan Yardımcı, “diktatörlük... vasıf ister, vasat ister. Gördüğünüz halimiz muhterem Başkanım. Bunlardan hangisi biz de mevcuttur? Yürek ister. Adnan Menderes’in hali meydanda” sözleriyle mahkeme heyetine durumu aktarmıştır. Başol bunun üzerine “şimdi böyle, evvelce?” sözleriyle karşılık vermiştir. Yardımcı Menderes’in diktatörlük amacı olmadığını savunmaya

devam etmiştir. “... Menderes’te diktatörlük yüreği ispat edilebilirse her şeyi kabul ederim...” sözleriyle (Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, s.609) Yassıada’daki dik duruşunu, yıllardır birlikte çalıştığı Başvekiline karşı dostluğunu ve güvenini ortaya koymuştur.

Yassıada duruşmalarında en çok eleştiri konusu edilen ve tabiri caizse Anayasayı İhlal Davası’nın omurgasını oluşturan Tahkikat Komisyonu’nun kurulması ve ona tanınan yetkililerdir. Yardımcı da yasanın çıkarılması için çaba harcamakla ve desteklemekle suçlananlar arasındadır. Duruşmalarda yasayı çıkaran DP yönetici kesimini suçlamadan, komisyonun kurulmasına ve yetkilerine üstü kapalı eleştiriler getirmiştir. Tahkikat Komisyonu konusundaki eleştirel görüşlerine rağmen Başvekil’ine ve DP yönetimine de desteğini sürdürmüştür.

Radyo Davası

Radyo’nun DP hükümeti tarafından kullanılma biçimini eleştiren ve suç unsuru olarak gösteren Başsavcılık, 1957’de seçimler sırasında radyoyu iktidarın kendi tekeline aldığını ve muhalefete kullanma hakkı vermediğini iddia etmiştir. Yardımcı bu konuda kendine yöneltilen suçların mesnetsiz olduğunu söyleyerek açıklama yapmaya girişmiştir. 1956 yılında Devlet Vekili iken basın yayın işleriyle görevlendirildiğini, ancak birkaç sonra 1957 seçimlerinden çok önce sağlık sorunları gerekçesiyle bu görevi bıraktığını belirtmiştir. Görev yaptığı süre içinde radyo programlarına, yayın akışına müdahale etmediğini, ettirmediğini savunmuştur. Suça konu edilen 1957 seçim süreci olduğundan kendisine herhangi bir suç isnat edilemeyeceğini, o tarihlerde seçim çalışmaları için Ağrı’da bulunduğunu ifade etmiştir (BCA 010.09/33.100.2, s.58).

Darbeden sadece 1,5 ay önce getirildiği Adliye Vekilliği sürecindeki İstanbul ve Ankara olayları da suçlamalar içinde mevcuttur. Sıkıyönetimin ilan edildiği bu olayları önleme çabaları da diktayı kurmak için baskı uygulamak olarak değerlendirilmiş ve suçlanmıştır.

Yassıada Mahkemesi’nin Celal Yardımcı Hakkındaki Kararı

Yardımcı yazılı ve sözlü savunmalarında mahkemenin ve davanın hukuksuzluğunu vurgulamasına rağmen, yine de Türk adaletine duyduğu güveni sıklıkla tekrar etmiştir. “Bir fikrin, inancın muhakemesi” olarak gördüğü bu davada hayat ve hürriyetini ailesinin ve çocuklarının şeref ve istikbalini Yassıada’daki hakimlerin ellerine bıraktığını belirtmiştir. Arkasından da: “iki yolun ağzına geldim. Başsavcıya göre ölmem lazım. Bana, hakka ve Türk kanunlarına göre ise hür olarak yaşamam lazım” sözleriyle yine davanın ve mahkemenin hukuksuzluğuna vurgu yapmayı ihmal etmemiştir. Yine de itidali

elden bırakmadan vatan ve millet için hangisi hayırlıysa ona razı olduğunu belirtmiştir (BCA 010.09/33.100.2, s.39-40).

14 Ekim 1960'da başlayan dava 15 Eylül 1961 tarihinde kararların açıklanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu tarihi dava 11 ay devam etmiştir. Gerçekten sanıklar ve aileleri için oldukça zorlu bir dönemdir. Fatin Rüştü Zorlu ile aynı odada kalan Yardımcı, 15 Eylül yaklaşırken hakkında idam cezası istenen sanıklardan biri olarak intihar etmeyi düşündüğünü anılarında aktarmıştır. Baş ağrısı için verilen hapları biriktiren ve intihar etmek için kullanacakken ada komutanının onun hükmünün “biraz müsait” olacağını söylemesi üzerine intihardan vazgeçmiştir. Ancak idam kararı verilirse yine intihar etmeye karar vermiştir (Milliyet, 26 Mayıs 1986, s.11).

Zorlu ve gergin bekleyiş 15 Eylül 1961 sabah saatlerinde sadece Yassıada'daki mahkeme salonunda değil, tüm Türkiye'yi etkisine almıştı. Kararın okuması saatlerce sürmüştür. 15 kişi idam cezasına çarptırılmıştır. Müebbet hapis cezasına çarptırılan 30 kişiden bir de Celal Yardımcı'dır. İdam cezası almadığı için sevinmeli miydi, müebbet hapis cezası için üzülmeli miydi bilemediğini aktaran Yardımcı, karmaşık duygular hissetmiştir. Arkadaşlarının idam cezası almasının yarattığı üzüntü, ölümden kurtuluş sevincine pek de izin vermemiştir (Milliyet, 27 Mayıs 1986, s.11). Yassıada'da 16 ay aynı odada kaldığı Fatin Rüştü Zorlu'nun idamına çok üzülmüştü.

Celal Yardımcı ile birlikte müebbet hapis cezası alanlar, cezanın şoku içinde önce İmralı cezaevine, arkasından da Kayseri cezaevine götürülmüşlerdir. Hiç kuşkusuz ölüm cezası almamak kurtuluş ümidinin hep yeşermesine neden olmuştur. Nitekim bir süre sonra siyasette normal sürece geçince başta af tartışmaları başlamıştı. Yapılan yasal düzenlemeyle kronik hastalığı olanların kurul raporu ile Cumhurbaşkanı tarafından af edilmesi olanağı doğunca, 8 Ocak 1965 tarihinde Celal Yardımcı özgürlüğüne kavuşmuştur (BCA 030.11.1/010.1.11).

SONUÇ

Türk siyasi tarihinin önemli isimlerinden biri olan Celal Yardımcı, DP döneminin en önemli simalarından biridir. Çok partili dönemin ilk yıllarının başarılı avukatı, DP saflarından girdiği siyasi arenada on yıllık Menderes Hükümeti'nin en çok vekillik yapan isimlerindendir. Toker'e göre, O Menderes'in bakanları olarak nitelendirilen sınıfa mensuptu. Menderes'e sonuna kadar bağlı olduğu savunuluyordu (Akis, 27 Şubat 1961, s.25). Onun kimliği, kişiliği, etkili konuşmacılığı, hukuk birikimi, icraattaki başarısı, samimi ve

doğrucu tavrı O'nun ismini öne çıkarmıştı. Zaman zaman icraatlarından sadece muhalefetten değil, partili milletvekillerinden de tepki görmesine rağmen her zaman doğru bildiğini yapmaya gayret etmiştir. DP iktidarının son yıllarında ülkenin gidişatı konusunda Menderes'e ve Bayar'a bilgi vermesine rağmen, gerginliği yumuşatacak veya belki de darbeyi önleyecek çözümlerin üretilmemesi karşısında ülke bir askeri darbe ile karşı karşıya kalmıştır.

Yassıada duruşmaları mahkemenin kuruluşundan başlayarak, iddianamelerin hukuksuz, mesnetsiz ve anayasaya aykırılığını savunan Yardımcı, her yazılı ve sözlü her savunmasında bıkmadan dile getirmiştir. Yardımcı'ya en yoğun yöneltilen ve suç olduğu ileri sürülen konular Anayasayı ihlal suçudur. Bu başlıklara bakıldığında hemen hepsi hükümetin icraatlarıdır. Ayrıca Mecliste vermiş olduğu oylardan da sorumlu tutulmuştur. Bununla beraber Başsavcı Maarif Vekili olduğu dönemdeki uygulamaları da anayasayı ihlal kapsamında değerlendirilmiştir.

Duruşmalar boyunca mahkeme heyetine karşı dik duruşunu hep koruyan Yardımcı, umutsuz ve üzüntülü bir tavır içinde olmamıştır. Savunmasını çoğu kere kendisi yapmıştır. El yazısıyla yazdığı savunmasını hem sözlü hem de yazılı vermeyi tercih etmiştir. Yıllardır tanıdığı Türk hakimlerinin vicdanına güvendiğini de belirtmeyi ihmal etmemiştir. İyi bir hukukçu olduğu için Başsavcının iddialarına hukuk çerçevesinde etkileyici yanıtlar vermiştir. Mahkeme başkanının “düşükler” diye adlandırdıkları DP'liler içinde Yardımcı'ya yönelik aşağılayıcı tutumlarını mahkemede görmek pek mümkün değildir, savunmaları bir hukuk dersi niteliğindedir.

Celal Yardımcı'nın takdire en çok layık tutumu ise sonuna kadar Başbakan Menderes'in ve partisinin yanında olması ve kendini kurtarma güdüsüyle hareket etmemesidir. Bir devlet adamı ağırlığıyla hükümet üyesi olarak sorumluluğu ortak kabul etmiştir. Bu duruşuyla mahkeme heyetinin, basın ve taraflı tarafsız Yassıada'ya takip eden vatandaşların sevgisini ve saygısını kazanmıştır.

İlk tutuklandığı günden itibaren metanetini sürdüren ve hukuksal mücadeleye kendini adayan Yardımcı, yaşadıklarını soğukkanlılıkla karşılamıştır. Duruşmalar süresince dik ve kendinden emin duruşunu hiç bozmamıştır. Yassıada davalarının siyasi niteliğini fark etmesine rağmen, hukuk çerçevesinde mücadele ederek, sonunda cumhuriyetin hukuk anlayışının kazanacağına inanmıştır. Dava sonunda ömür boyu hapis cezası alması, hukuk sistemine inancını ortadan kaldırmamış ve mücadelesini sürdürmüştür.

Yassıada Mahkemede yargılananların amacı, niteliği ve nedenlerinin incelenmesi, siyasi tarihimize ışık tutacaktır. Mahkemelerin tarafsız olmadığı,

kişilerin yeterli delil olmadan suçlandığı, yargılananlara savunmaları için yeterince zaman ve fırsat verilmediği görülmüştür. Bu mahkeme ve sonuçları siyasi niteliktedir. Bu alanda yapılan çalışmaların siyasi bakış açısından kurtarılması, gerçeklerin ortaya konulması açısından önemlidir. 1960 askeri darbesinin nedenleri ve sonuçları gözönünde tutularak olayalar değerlendirilmelidir. Mahkemelerdeki yargılamaların nitelikleri ve verilen cezaların hukuksal boyutu tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

1. Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, Fon Kodu: 010.09, Yer No: 33.100.2

BCA, Fon Kod: Yer No: 030.11.1, Yer No: 010.1.11.

BCA, Fon Kodu:010.09, Yer No: 7.21.3.

BCA, Fon Kodu: 030.1077, Yer No: 511.16:1-4.

BCA, Fon Kodu: 490.01/4.5.

Yassıada Tutanakları Anayasayı İhlal Davası, 1960/1, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2659>

CHP Nizamnamesi, 1939.Ankara, Ulus Basımevi, 1939.

2. Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, C.33, 18 Haziran 1927,153-159.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, C.1, 21 Haziran 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre XI, C.13, İçtima 3 18 Nisan 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IX, C.13, İçtima 3; 27 Nisan 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C.26, 14 Aralık 1953.

3. Süreli Yayınlar

Akis, 18 Ocak 1958, s.8.

Akis,4 Eylül 1954, s.26.

Akis, 27 Şubat 1961, s.25.

Ayın Tarihi, 1-31 Mayıs 1946. S.11-15.

Cumhuriyet, 23 Mayıs 1954:1

Ulus, 6 Temmuz 1939, s.1.

4. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ada, T. & Gider, S. (2016). Hüseyin Celal Yardımcı'nın hayatı. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 10, 132-145.

Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. Hil Yayınları.

Ahmad, F. & Turgay, B. (1976). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*. Bilgi yayınevi.

Akşin, S. (1992). Atatürk döneminde demokrasi. *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, 47(1-2), 245-252.

Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1950-1960)*. Phoenix Yayınları.

Atatürk, K. (2012). *Nutuk*. Haz. Zeynep Korkmaz. Atatürk Araştırma Merkezi.

Bila, H. (1986). Celal Yardımcı'nın Anıları 14 Mayıs'tan 27 Mayıs'a. *Milliyet*, 14-27 Mayıs 1986 yazı dizisi.

Bila, H. (1979). *CHP Tarihi*. Doruk Matbaası ve Sanayi.

Çavdar, T. (1996). *Türk Demokrasi Tarihi*. İmge Yayınevi.

Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İmge Kitabevi.

Gündüz, M. (2019). Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ve eğitim alanındaki faaliyetleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 35, 79-108.

Ilıcak, N. (2009). *27 Mayıs Yargılanıyor*. Doğan Kitap Yayınları.

Karal Akgül, S. (2009). *27 Mayıs bir İhtilal bir Devrim bir Anayasası*. ODTÜ Yayıncılık.

Koçak, C. (2014). *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*. 2.B., İletişim Yayınları.

Mehmet, Ö. (2009). *Yassıada Yargulamalarının Türk Basınındaki Yankıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öztürk, K. (1999). *Türk Parlamento Tarihi*. IX. Dönem, Cilt VII., TBMM Vakfı Yayınları.
- Pınar, M. (2014). Çok partili dönemde doğu anadolu’da seçimlere bir örnek Ağrı (Karaköse) seçimleri (1946-1950). *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/1, 439-460.
- Şahin, E. & Tunç, B. (2015). Demokrat Parti’nin kuruluş süreci ve DP-CHP siyasi mücadelesi (1945-1947). *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar*, 1(2), 31-69.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye*. 3.B., Bilgi Yayınevi.
- Toker, M. (1998). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Yarı Silahlı, Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim 1960-1961*. Bilgi Yayınevi.
- Torun, E. (2006). *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler*. Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Yetkin, Ç. (2004). *S.C.F. Olayı*. Otopsi Yayınları.
- Tunaya, T.Z. (1995). *Türkiye’de Siyasi Partiler*. Arba Yayınları.
- Turan, Ş. (1995). *Türk Devrim Tarihi 3.kitap Birinci Bölüm*. Bilgi Yayınevi.
- Zürcher, E. J. (1992). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*. Bağlam Yayınları.